

בנק ישראל

מערכות תשלומים וסליקה

מערכות התשלומים והסליקה בישראל

הספר האדום לשנת 2010

פתח דבר

אני מתכבד להציג את "הספר האדום" לשנת 2010, המדווח על ההתפתחויות במערכות התשלומים והסליקה בישראל בשנה זו. למידע ולנתונים המובאים בספר נודעת חשיבות רבה בעיני גורמים פיננסיים מקומיים ובין-לאומיים - בהם הבנק הבין-לאומי לסליקה, המקבל את המידע מישראל, כמו ממדינות אחרות, ומפרסם אותו.

מערכות התשלומים והסליקה הן רכיב חשוב בתשתית הכלכלית והפיננסית של המשק, וחיווקן חיוני להגברת היציבות של המערכת הפיננסית. לפיכך פועל בנק ישראל לקידום הבטיחות, היעילות והאמינות של מערכות התשלומים והסליקה ונוקט אמצעים להפחתת הסיכונים הכרוכים בהן. במסגרת זו מוקם בבנק ישראל הפיקוח על מערכות התשלומים והסליקה בישראל.

בשנים האחרונות חולל בנק ישראל רפורמה מקיפה במערכות התשלומים והסליקה, שגולת הכותרת שלה היא השקת מערכת זה"ב (מערכת מסוג RTGS - Real Time Gross Settlement) ביולי 2007. במסגרת הרפורמה הוכנסו שינויים במסלקות הבורסה, במסלקת הנייר ובמסלקה האוטומטית (מס"ב); יום העסקים הבנקאי הוארך עד לשעה 18:30; הוקמו מערכות תומכות, ונחקק חוק מערכות תשלומים, התשס"ח-2008. כמו כן צורף השקל, במאי 2008, לסליקה בבנק ה-CLS; שילובו של השקל בין המטבעות החשובים בעולם, הנסלקים כיום ב-CLS, הפך את המטבע הישראלי למטבע בר-המרה, הנסחר באופן חופשי בעולם.

"הספר האדום" הראשון של ישראל נכתב ופורסם בשנת 2000, בשיתוף עם הבנק הבין-לאומי לסליקה. "הספר האדום" לשנת 2010 הוא בבחינת יישור קו בתחום זה: הוא מתאר את עיקרי ההתפתחויות בתחום התשלומים והסליקה מאז הפרסום הקודם. בעתיד אנו מתכוונים לפרסם את "הספר האדום" בכל שנה.

אני מאמין שפרסומים אלה יתרמו להבנת התשתית הפיננסית של ישראל ולהכרה בחשיבותה ובתרומתה ליציבות הפיננסית של המשק הישראלי.

רפאל לנקרי

הממונה על החשבות ומערכות
התשלומים והסליקה

תוכן העניינים

7	רשימת ראשי תיבות וקיצורים
9	פרק 1 - עיקרי הדברים
9	1.1 ההתפתחויות העיקריות בעשור האחרון
11	1.2 ההתפתחויות העיקריות בשנת 2010
13	1.3 יעדים
14	פרק 2 - אספקטים מוסדיים
14	2.1 מסגרת רגולטורית
15	2.2 מתווכים פיננסיים
16	2.3 תפקידי בנק ישראל
16	2.3.1 בנק ישראל כבנק מרכזי
16	2.3.2 תפקידי בנק ישראל בתחום התשלומים והסליקה
17	2.3.2.1 פיקוח על מערכות התשלומים
17	2.4 גופים ציבוריים ופרטיים בתחום
19	פרק 3 - מערכות התשלומים והסליקה
19	3.1 סקירה על מערך התשלומים
20	3.2 מערכת זה"ב
22	3.3 מסלקת הבנקים
22	3.3.1 מס"ב
23	3.3.2 מסלקת הנייר (מסלקת הצ'קים)
24	3.4 מסלקות הבורסה לניירות ערך
25	3.5 מערכת תוך-יומית לניהול ביטחונות (ICS)
26	3.6 חברות לכרטיסי תשלום
26	3.7 CLS
27	3.8 אמצעי תקשורת
29	פרק 4 - אמצעי תשלום
29	4.1 מזומן
29	4.2 תשלומים מבוססי נייר
30	4.3 תשלומים ישירים אלקטרוניים
30	4.4 כרטיסי תשלום
31	4.5 בנקאות באינטרנט
31	4.6 ארנק סלולרי
31	4.7 העברות מט"ח לחו"ל
32	4.8 המרות מט"ח-ש"ח
33	פרק 5 - לוחות נתונים סטטיסטיים (לוחות ה-BIS)
33	5.1 מידע כללי, שטרות ומעות, מוסדות ופיקדונות
33	5.2 מערכות בין-בנקאיות לסליקת כספים ולהעברת כספים (זה"ב, מס"ב, צ'קים, SWIFT)
33	5.3 הבורסה לניירות ערך ומסלקותיה
49	מילון

רשימת ראשי תיבות וקיצורים

ACH	Automated Clearing House ¹	מסלקה אוטומטית ¹
ATM	Automated Teller Machine	מכשירים אוטומטיים
BIS	Bank of International Settlements	הבנק להסדרי סליקה בין-לאומיים
CCP	Central Counterparty	צד מרכזי נגדי
CET	Central European Time	שעון אירופה
CLS	Continuous Linked Settlement	מסלקה בין-לאומית לעסקות המרה
CPSS	Committee on Payment and Settlement Systems	הוועדה למערכות תשלומים וסליקה
CSD	Central Securities Depository	משמורת ביטחונות מרכזית
DVP	Delivery Versus Payment	סחורה כנגד תשלום
FIFO	First-In-First-Out	ראשון נכנס ראשון יוצא
FX	Foreign Exchange	המרת מטבע חוץ
IBAN	International Bank Account Number	קוד בנק בין-לאומי
ICS	Intraday Credit System	מערכת אשראי תוך-יומית
LSA	Loss Sharing Arrangement	הסדר כשל בסליקה
POS	Point of Sale	נקודת מכירה
PVP	Payment Versus Payment	תשלום כנגד תשלום
RTGS	Real-Time Gross Settlement ²	סליקה בדידה בזמן אמת ²
SWIFT	Society for Worldwide Interbank Financial Telecommunication	ארגון לתקשורת פיננסית בין-בנקאית בין-לאומית

1 בישראל המסלקה האוטומטית היא מס"ב (מרכז סליקה בנקאי - MASAV).

2 בישראל מסלקת ה-RTGS נקראת "מערכת זה"ב" (זיכויים והעברות בזמן אמת - ZAHAV).

פרק 1 - עיקרי הדברים

מערכות התשלומים והסליקה הן חלק חיוני בתשתית הכלכלית והפיננסית של משקים מודרניים, ותפקודן היעיל תורם להתפתחותם של המשקים וליציבותם הפיננסית. מערכות תשלומים וסליקה שאינן אמינות דיין עלולות לחשוף את המשתמשים בהן לסיכונים, ואף להעביר סיכונים ממערכת כלכלית אחת לאחרת עד כדי התפתחות סיכון מערכתי. גידול הפעילות הפיננסית, המאפיין משקים רבים בעולם, וגידול היקפי התשלומים בשוקי ההון הבין-לאומיים העצימו את חשיבותן של מערכות אלו, שכן חיזוקן עשוי למזער את הסיכון של משבר פיננסי. בנק ישראל שואף לחזק את היציבות הפיננסית, ולכן פועל לקידום הבטיחות, היעילות והאמינות של מערכות התשלומים והסליקה ונוקט אמצעים להפחתת הסיכונים הכרוכים בה. גידול חשיבותו של תחום זה הניע מוסדות בין-לאומיים, ביניהם ה-BIS, לקבוע עקרונות למערכות תשלומים וסליקה.

ה-BIS הנחה את הבנקים המרכזיים במדינות רבות להפיק דוחות על פעילות מערכות התשלומים בהן. מטרת דוח זה, המכונה "הספר האדום", היא לבחון את פעילות מערכות התשלומים והסליקה במדינות אלו ואת השינויים האפשריים עם ההתקדמות הטכנולוגית. "הספר האדום" פורסם לראשונה בשנת 1980 על ידי ה-BIS, והכיל נתונים לשנת 1978 על 11 מדינות מפותחות; מאז יוצאים עדכונים בכל שנה. מדינת ישראל הוזמנה על ידי ה-BIS להגיש ספר משלה באותה מתכונת. "הספר האדום" הראשון (והיחיד עד כה) של ישראל הוגש בשנת 2000.

1.1. ההתפתחויות העיקריות בעשור האחרון

בשנת 2003 החל בנק ישראל לגבש תוכנית לרפורמה במערכות התשלומים והסליקה, בהתאם למקובל בבנקים מרכזיים בעולם, רפורמה שתקיף את מסלקות הבורסה, מסלקת הנייר ומס"ב. במסגרתה הקים בנק ישראל את מערכת זה"ב (זיכויים והעברות בזמן אמת) - מערכת מסוג RTGS (Real Time Gross Settlement) - לסליקה יעילה ואמינה של התשלומים השקליים במשק, בזמן אמת ובאופן סופי. יחד עם הפעלת מערכת זה"ב, בשנת 2007, הופעל בבנק ישראל חדר הבקרה של מערכת זה"ב ומסלקת הנייר, והוקם גוף לניהול המדיניות של מערכות התשלומים והסליקה. בשלהי 2009 הוחל בהגדרת מאפיינים לפיקוח על מערכות התשלומים. יעדו העיקרי של אגף התשלומים והסליקה בבנק ישראל הוא שמירה על היציבות והיעילות של מערכות אלו בישראל.

כחלק מההיערכות להפעלת מערכת זה"ב נדרשה מערכת הבנקאות כולה לשפר את אופן ניהול הנזילות ולעבור מניהול נזילות בדיעבד לניהול נזילות תוך-יומית. לשם כך נדרשה מערכת הבנקאות גם לניהול הביטחונות ברמה תוך-יומית, ועל כן תכנן בנק ישראל מערכת דינמית, המאפשרת לבנקים לנהל קו אשראי תוך-יומי ובין-יומי, כנגד ביטחונות מלאים - מערכת שפותחה על ידי הבורסה לניירות ערך ומופעלת כיום על ידה.

בנק ישראל הנהיג, בשיתוף עם המסלקות והמערכת הבנקאית, שורה של שינויים ושיפורים גם במערכות התשלומים הקיימות, כדי להתאים אותן לכללים הבין-לאומיים המקובלים בעולם, (תיבה 1).

תיבה 1: השינויים העיקריים במערכות התשלומים והסליקה

ביטול הרישום הרטרואקטיבי של תנועות בחשבונות הבנקים. לפיכך היתרה בחשבונות המשתתפים במערכת זה"ב בכל עת היא סופית.

הארכת שעות הפעילות ביום העסקים - סיומו בשעה 18:30 במקום בשעה 15:00, זאת כדי לאפשר ביצוע עסקאות במערכת זה"ב גם בשעות אחר הצהריים.

יצירת הסדר בין-בנקאי לטיפול בכשל של אחד המשתתפים בסליקה הרב-צדדית של מס"ב או מסלקת הנייר, כדי להבטיח את השלמת הסליקה במסלקות אלו עד סוף היום.

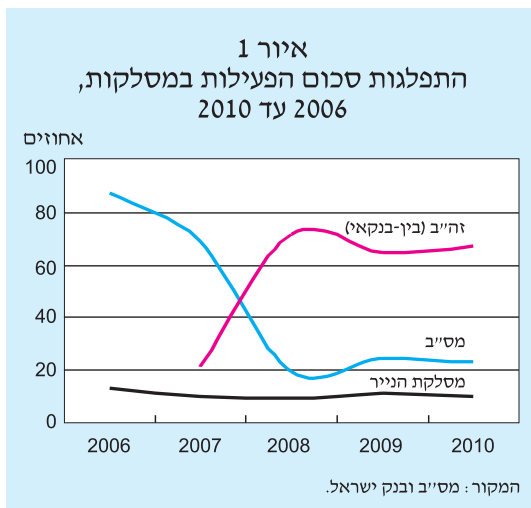
הטמעת שיפורים בתהליך הסליקה של הצ'קים, ובכלל זה: סליקה אלקטרונית מנדטורית לכל הבנקים, ביטול הסליקה הרטרואקטיבית של הצ'קים, הדמיה של הצ'קים (imaging), ייזום החוק לעיצור צ'קים ושיפורים בטכנולוגיה ובתהליכים במסלקת הנייר.

הטמעת שיפורים בתהליך הסליקה במס"ב, ובכלל זה שינוי סדר הפעולות כך שמשלוח הקבצים לבנקים (clearing) מבוצע רק לאחר הסליקה בזה"ב (settlement), וכן ביטול הסליקה הרטרואקטיבית של החזרות ויצירת שני חלונות סליקה בתוך היום (בבוקר ובערב).

היערכות מסלקות הבורסה לניירות ערך לסליקה DVP - סליקה של ניירות הערך בצמידות לסליקת הכספים במערכת זה"ב. אופן סליקה זה מפחית משמעותית את סיכוני הסליקה במסלקות הבורסה לניירות ערך. מהלך זה החל באג"ח ממשלתיות, במק"ם ובאג"ח קונצרניות.

צירופו של המטבע הישראלי למערכת ה-CLS - צירוף השקל ל-CLS, בשנת 2008, הפחית משמעותית את סיכוני ההמרה הכרוכים בפעילותם של גורמים עסקיים בארץ עם גורמים עסקיים בחו"ל.

חקיקת חוק מערכות התשלומים - כדי להקטין את הסיכון המשפטי במערכות התשלומים הוביל הבנק את חקיקתו של חוק מערכות התשלומים, התשס"ח-2008. חוק זה מבטיח פעילות יעילה של מערכות התשלומים בישראל וממזער את הסיכונים הכרוכים בהן.

מהלכים אלה ואחרים תרמו להגברת היציבות של התשתית הפיננסית המקומית ואפשרו לגורמים זרים ומקומיים להמשיך ולבצע עסקאות הן בשקל והן בין השקל למטבעות זרים באופן מידי, סופי ובטוח, גם בעת התעצמות המשבר העולמי בספטמבר 2008.

מאז תחילת הרפורמה השתנתה משמעותית התפלגות הפעילות בין המסלקות השונות. השינוי המהותי ביותר הוא צירופה של מערכת זה"ב למערך הסליקה בישראל. ניתן לראות באיור 1 כי עם הקמת מערכת זה"ב, באמצע שנת 2007, פחת בשיעור חד סכום העסקאות במס"ב, לצד העלייה המשמעותית בסכום העסקאות בזה"ב.

1.2 ההתפתחויות העיקריות בשנת 2010

בנק ישראל החל בהגדרת מאפייני הפיקוח על מערכות התשלומים, לצורך בקרה על פעילותן. הבקרה, המתנהלת במסגרת אחריותו הרחבה של בנק ישראל להבטחת יציבותה של התשתית הפיננסית, מתמקדת בזיהוי סיכונים פוטנציאליים בפעילותן של מערכות התשלומים ובנקיטת צעדים לביטול סיכונים אלה או לשליטה בהם. כן המשיך בנק ישראל בשנת 2010 בפעולותיו להגברת היעילות והבטיחות של המערכות השונות ולהתאמתן של מערך התשלומים והסליקה בישראל לתקנים בין-לאומיים.

ביולי 2010 יצא הבנק במסע לפרסום מערכת זה"ב באמצעות האינטרנט, העיתונות הכלכלית ועלונים ייעודיים שהופצו בסניפי הבנקים. מטרת מסע הפרסום הייתה להגביר את מודעות הגופים העסקיים למערכת זה"ב ולהציג בפניהם את יתרונותיה של המערכת ואת פשטות השימוש בה. במקביל שודרג אתר האינטרנט של בנק ישראל³, כדי להנגיש את המידע על מערכת זה"ב לגופים העסקיים ולציבור הרחב. כצעד משלים למסע הפרסום קידם בנק ישראל, בשיתוף עם הבנקים, הפחתה זמנית של העמלות הנגבות מהלקוחות בגין העברות במערכת זה"ב, ואלו הופחתו בשיעור ממוצע של כ-40 אחוזים⁴. מהלך נוסף בנושא הוא הורדת סכום הסף להעברות תשלומים במס"ב (מרכז הסליקה הבנקאי) מ-3 מיליוני ש"ח למיליון ש"ח, כך שכל פעולה שסכומה מעל מיליון ש"ח חייבת להתבצע באמצעות מערכת זה"ב, למעט חריגים שקבע בנק ישראל. צעדים אלה הביאו לגידול הן של מספר הפעולות במערכת זה"ב והן של סכומן, וכן להפחתת הסכום הממוצע לתנועה.

בשנה הנסקרת המשיך בנק ישראל לפעול גם להבטחת ההמשכיות העסקית במערך התשלומים והסליקה. בשנים האחרונות יצר הבנק שורה של הסדרים ונהלים שמטרתם להביא להמשכיות העסקית של מערכת זה"ב גם במקרה של כשל טכני או עסקי. כמו כן הקים בנק ישראל מערכות גיבוי לרכיבים שונים של מערכת זה"ב ואתר גיבוי כולל למערכת זו - צעדים המצמצמים את הסיכון התפעולי. בשנת 2010 בוצעו ניסויים המדמים הפרעות שונות - קלות וקיצוניות - לתהליכי עבודה שגרתיים.

חוק בנק ישראל, התש"ע-2010 קובע, בסעיף 4, כי אחד מתפקידיו של בנק ישראל הוא "להסדיר את מערכות התשלומים והסליקה במשק, במטרה להבטיח את יעילותן ויציבותן". חוק זה, בשילוב עם חוק מערכות התשלומים, התשס"ח-2008, מקנה לבנק ישראל את הסמכות לבצע את תפקידיו במערך התשלומים והסליקה, וביניהם הפעלת מערכות תשלומים בעלות חשיבות מערכתית ופיקוח על מערכות התשלומים.

בשנה הנסקרת פעל בנק ישראל להתחלת היישום של חוק בנק ישראל החדש. לחוק החדש יש השפעה גם על תחום מערכות התשלומים והסליקה, שכן הוא מתיר, בנסיבות מיוחדות, פתיחת חשבונות בבנק ישראל ומתן אשראי לגופים פיננסיים, שאינם תאגידיים בנקאיים. כן פועל בנק ישראל לקביעת כללים ותקנים לפעילות מערכות התשלומים ולעדכוןם השוטף.

להלן נתונים מספריים עיקריים על ההתפתחויות במערכות התשלומים בישראל בשנת 2010: בלוח 1 להלן מוצגים הסכומים ומספר התנועות שנשלקו בשלוש המסלקות העיקריות - זה"ב, מס"ב ומסלוקת הנייר. ניתן לראות כי בשנת 2010 גדלו בכ-20% הסכומים הבין-בנקאיים שעברו במערכת זה"ב, סכום הזיכויים במס"ב גדל בכ-16 אחוזים, ובמסלוקת הנייר (צ'קים וממטרים ידניים) - בכ-9 אחוזים.

³ כתובת האתר: www.bankisrael.org.il/paymentsystems/paymentsystems.htm

⁴ פירוט העמלות המעודכנות בכל אחד מהבנקים מופיע באתר האינטרנט של בנק ישראל בפרק תחום מערכות התשלומים והסליקה, וכן באתרי האינטרנט של הבנקים המסחריים.

אשר למספר התנועות: ניכרת עליה משמעותית של 37 אחוזים במספר התנועות הבין-בנקאיות בזה"ב ועליה של 6.1 אחוזים במספר הזיכויים במס"ב⁵; הגידול במספר התנועות במסלוקת הנייר היה פחות מעשירית אחוז.

העלייה המשמעותית במספר התנועות ובסכומים של הפעילות הבין-בנקאית שנסקה במערכת זה"ב נבעה, בין היתר, ממסע הפרסום שניהל בנק ישראל במהלך השנה, לשם הגברת המודעות ליתרונותיה של מערכת זה"ב, וכן מהוראות בנק ישראל, שעל פיהן תנועות בסכומים הגבוהים ממיליון ש"ח ייסלקו, החל מיום 1 ביולי 2010, ישירות במערכת זה"ב (ולא במס"ב)⁶, להוציא מצבים חריגים שבנק ישראל קבע.

לוח 1
פעילות המסלוקות, 2009 ו-2010

סך הפעילות התחליפית ²	סך הפעילות במסלוקות	מסלוקת הנייר ¹		מס"ב ¹		זה"ב		
		מסרים ידניים	צ'קים	זיכויים	חיובים	בין-בנקאי אחר ³	בין-בנקאי	
הסכומים (מיליארדי ש"ח)								
7,031	64,870	38	749	277	1,502	57,562	4,742	2009
8,166	78,600	51	807	322	1,636	70,112	5,672	2010
16.1	21.2	34.2	7.7	8.9	16.3	21.8	19.6	השינוי השנתי (אחוזים)
התנועות (אלפים)								
222,651	385,826	499	124,507	163,144	97,478	31	167	2009
228,698	401,843	431	124,608	173,112	103,430	33	229	2010
2.7	4.2	-13.6	0.1	6.1	6.1	6.5	37.0	השינוי השנתי (אחוזים)

¹ כולל החזרות.

² כולל תנועות בין-בנקאיות בזה"ב, זיכויים במס"ב ותנועות במסלוקת הנייר.

³ כולל תנועות של המסלוקות ותנועות של בנק ישראל בתפקידו כמפעיל המסלוקה וכבנק מרכזי. המקור: מס"ב ובנק ישראל.

מספר הצ'קים שנמשכו בשנת 2010 היה נמוך מאשר אשתדק ב-0.6 אחוז - תהליך המאפיין את המדינות המפותחות, ונובע בעיקר מהשימוש הגובר בכרטיסי תשלום וביתר ההעברות האלקטרוניות. מתוך הצ'קים שנמשכו בשנת 2010 הוחזרו כ-2.5 אחוזים מהכמות הכוללת, לעומת 2.8 אחוזים אשתדק. מתוך סכום משיכות הצ'קים הוחזרו כ-3 אחוזים, לעומת 3.3 אחוזים בשנת 2009. כמחצית מהצ'קים הוחזרו מהסיבה שאין יתרה מספקת בחשבון, וכמחצית הוחזרו מסיבות אחרות (לדוגמה צ'ק שהוצג לאחר תום תוקפו, חתימה לא מוכרת ועוד). עליות נרשמו גם בחיובים לחשבונות העו"ש של הציבור: בשנת 2010 עלתה הפעילות בכרטיסי תשלום בכ-9 אחוזים, ומשיכת המזומנים על ידי הציבור עלתה בכ-5 אחוזים. שיעור השימוש במזומנים מסך כל החיובים לחשבון העו"ש של הציבור נותר כפי שהיה בשנה הקודמת - כאחוז אחד. סכומי החיובים על פי הרשאה עלו בשנה הנסקרת בכ-12 אחוזים.

⁵ רוב הגידול של מספר הזיכויים במס"ב נבע מגידול בתשלומים של מוסדות ובתשלומים הבין-בנקאיים.

⁶ מתחילת פעילותה של מערכת זה"ב ועד יוני 2010 סכום התשלום המרבי שמוותר להעביר במס"ב עמד על 3 מיליון ש"ח. ביום 6 בפברואר 2010 נתן הממונה על החשבות ומערכת התשלומים והסליקה הוראה המפחיתה סכום זה למיליון ש"ח, החל מיום 1 ביולי 2010.

הקמת הפיקוח על מערכות התשלומים והסליקה

בשלהי 2009 החל בנק ישראל בהקמת גוף חדש שיפקח על מערכות התשלומים והסליקה בישראל, וזאת בהתאם למקובל בבנקים מרכזיים בעולם. מטרת הפיקוח היא זיהוי הסיכונים הטמונים בפעילותן של מערכות התשלומים וזאת, בין היתר, על ידי בחינת עמידת המערכות בעשרת עקרונות הליבה שקבע ה-BIS. בנוסף, מטרת הפיקוח היא פרסום המלצות לצעדים אשר יובילו לצמצום הסיכונים שזוהו במערכות השונות. סמכות הפיקוח וההסדרים הנוגעים ליישומה קבועים בחוק מערכות תשלומים אשר כולל, בין היתר, קביעה של התנאים והשיקולים להכרזה על מערכת כמערכת מבוקרת, קביעת החובות החלות על מפעיל מערכת מבוקרת ומתן כלים לגוף המפקח ליישום סמכותו זו. הקמת מערך הפיקוח היא מהלך ממושך, הכולל לימוד מעמיק אודות עקרונות הפיקוח הבינלאומיים ולימוד על אופן יישום הפיקוח במדינות אחרות. את הקמת מערך הפיקוח מלווים יועצים מהבנק העולמי והפרויקט יימשך עד המחצית השנייה של שנת 2012.

ייזום רפורמות ושיפורים במטרה להגביר את יעילותן ויציבותן של מערכות התשלומים
 בנק ישראל פועל ליישול ושיפור של התהליכים התפעוליים והמעטפת הרגולטורית, ולשם כך נלמדים העקרונות הבין-לאומיים בנושא זה והרפורמות המיושמות בעולם. לצורך זה הציב בנק ישראל מספר יעדים:

קידום השימוש באמצעי תשלום אלקטרוניים - בנק ישראל יזם, תכנן והטמיע את מערכת זה"ב, לצד יתר מערכות התשלומים הפועלות בישראל. המערכת פועלת מאמצע שנת 2007, אך השימוש בה עדיין אינו נפוץ. בשנת 2010 יצא בנק ישראל במסע פרסום להטמעת השימוש במערכת זה"ב, ובשנים הקרובות ימשיך במאמצים להגברת השימוש באמצעי תשלום אלקטרוניים בכלל, ובמערכת זה"ב בפרט.

הפחתת השימוש באמצעי תשלום מבוססי נייר - בשנה הנסקרת החליט בנק ישראל לבחון את הרפורמה שהונהגה במספר מדינות בשנים האחרונות להפחתת השימוש באמצעי תשלום מבוססי נייר. השימוש בצ'קים בישראל נרחב, יחסית למקובל באירופה⁷: הצ'קים בישראל משמשים את המגזר העסקי וכן את משקי הבית, בין היתר, לצורך תשלומי מסים (גם בסכומים גבוהים). במסגרת לימוד נושא זה נמצא כי רמת הסיכונים הכרוכה בשימוש בצ'קים גבוהה משמעותית מאשר באמצעי התשלום האחרים, וכי עלות הטיפול בצ'ק גבוהה מעלות הטיפול במסר אלקטרוני. בשנים הבאות ילמד בנק ישראל את המצב בארץ, בשיתוף עם גורמים רלבנטיים נוספים.

במקביל בוחן בנק ישראל את תהליך הסליקה במסלוקת הנייר ושואף לצמצום הסליקה הידנית, מתוך כוונה להגיע בסוף התהליך לביטולה המלא.

הגברת הבטיחות של מערכות התשלומים - במערכת זה"ב רכיבים המבטיחים למשתתפים בה רמת בטיחות גבוהה התואמת תקנים בין-לאומיים, ובכללם שימוש בתשתית תקשורת SWIFT ושילוב אמצעים טכנולוגיים מהמתקדמים ביותר. העברת תשלומים ללקוחות באמצעות מערכת זה"ב מחייבת שימוש בתקן הבין-לאומי לזיהוי חשבונות בנק (IBAN), דבר התורם אף הוא לבטיחותה.

השימוש בקוד ה-IBAN מפחית משמעותית את הטעויות בהעברות של הוראות תשלום באמצעות מערכות התשלומים. לכן, בשנת 2010 התקבלה החלטה בבנק ישראל, בשיתוף עם הבנקים, להטמעת השימוש בקוד ה-IBAN בקרב הציבור הרחב.

⁷ כ-59 אחוזים ממספר הוראות התשלום הנסלקות בזה"ב, במס"ב (זיכויים) ובמסלוקת הנייר, לעומת אפס עד כ-20 אחוזים במדינות אירופה.

פרק 2 - אספקטים מוסדיים

2.1 מסגרת רגולטורית

בסיס משפטי איתן הוא חיוני לעיגון הסדרים הקשורים בפעילות בנק ישראל ומערכות התשלומים השונות בישראל. מספר חוקים והסכמים מסדירים את פעילותן של מערכות התשלומים בישראל, ואלה מפורטים להלן:

חוק בנק ישראל, התש"ע-2010 (להלן: "חוק בנק ישראל") קובע בסעיף 4, כי אחד מתפקידיו של בנק ישראל הוא "להסדיר את מערכות התשלומים והסליקה במשק, במטרה להבטיח את יעילותן ויציבותן". חוק זה מקנה לבנק ישראל את הסמכות למלא את תפקידיו במערכות התשלומים והסליקה, ביניהם הפעלת מערכות תשלומים בעלות חשיבות מערכתית ופיקוח על מערכות התשלומים.

כחלק מהרפורמה במערכות התשלומים והסליקה בישראל הוביל הבנק את חקיקתו של **חוק מערכות תשלומים, התשס"ח-2008 (להלן: "חוק מערכות התשלומים")**, שמטרתו להבטיח את פעילותן היעילה של מערכות התשלומים בישראל ולמזער את הסיכונים הכרוכים בהן. החוק כולל התייחסות להסדרים שונים הנחוצים לתפעולה התקין של מערכת תשלומים, וכולל, ובין היתר, הגדרה של המונח "מערכת תשלומים", קביעת הקריטריונים לסופיות תשלומים במערכת והתייחסות למצב של פשיטת רגל של משתתף במערכת. כן קובע החוק את סמכות בנק ישראל לפקח על מערכות התשלומים בישראל - באילו תנאים מערכת תשלומים תהיה נתונה לסמכות הפיקוח, אילו חובות חלות על מפעיל מערכת הנתונה לפיקוח, ומהם הכלים הנתונים בידי בנק ישראל לשם יישום סמכותו זו. כן ניתנה לבנק ישראל הסמכות להתקין תקנות מכוח החוק.

בשנים האחרונות שוקדים בבנק ישראל על קידום תהליך החקיקה של **חוק הסליקה האלקטרונית של צ'קים, התשס"ח-2008 (להלן: "חוק הסליקה האלקטרונית של צ'קים")**. משמעות החוק היא שהצ'קים יישארו בבנקים המציגים ולא יועברו אל הבנקים הנמשכים; במקומם יועברו לבנקים הנמשכים קבצים של תצלומי הצ'קים, ואלה יהיו ראיות מחייבות מבחינה משפטית ועסקית. כל עוד לא התקבל חוק עיצור צ'קים, תצלומי הצ'קים לא יישמשו ראיה משפטית המחליפה את הצ'ק המקורי.

נוסף על תיקוני החקיקה חתם בנק ישראל על מספר הסכמים ועל מזכר הבנות עם גופים שונים הפועלים במערכות התשלומים והסליקה בישראל. לקראת הפעלת מערכת זה"ב, וכדי להסדיר את מערכת היחסים עם הגופים הפועלים במערכת, חתם בנק ישראל על הסכמים עם התאגידים הבנקאיים, מס"ב ומסלקות הבורסה לניירות ערך. הסכמים אלה כוללים את "כללי מערכת זה"ב", המעגנים את הכללים וההסדרים לפעילותה של מערכת זה"ב.

מסלקת ניירות הערך ומסלקת המעו"ף, השייכות לבורסה לניירות ערך בע"מ, פועלות מכוח **חוק ניירות ערך, התשכ"ח-1968** ועל פי חוקי העזר של המסלקות. במסגרת תפקידו כמפקח על מערכות התשלומים והסליקה, חתם בנק ישראל על **מזכר הבנות מול הרשות לניירות ערך**, כדי להסדיר את שיתוף הפעולה בין בנק ישראל לרשות לניירות ערך בכל הקשור בפיקוח על מסלקות הבורסה לניירות ערך בע"מ.

מסלקת הבנקים, המורכבת ממסלקת הנייר (הצ'קים) ומהמסלקה האוטומטית (מס"ב), פועלת על פי "כללי המסלקה" - המעודכנים מדי פעם בפעם בהתאם להחלטות ועד המסלקה (התאגידים הבנקאיים בישראל, בנק הדואר ובנק ישראל).

חוק איסור הלבנת הון, התש"ס-2000 (להלן: "חוק איסור הלבנת הון") נחקק בישראל באוגוסט 2000, ופרקים המתייחסים לחובות המוטלות על גופים פיננסיים נכנסו לתוקף כשנה וחצי לאחר מכן. כמו כן פרסם נגיד בנק ישראל בתקופה זו הוראה על איסור הלבנת הון, הכוללת דרישות הנוגעות לזיהוי, דיווח ושמירת רשומות על ידי תאגידים בנקאיים. בתחילת שנת 2005 נכנס לתוקף **חוק איסור מימון טרור, תשס"ה-2005** (להלן: "חוק איסור מימון טרור"), ובמקביל שונו ההנחיות למערכת הבנקאית הישראלית כדי לכלול בהן אמצעים להילחם במימון טרור.

צעדים נוספים במלחמה במימון טרור ננקטו בנובמבר 2006: הכנסת אישרה תקנות המתייחסות לאיסור מימון טרור. מהלכים חדשים לצורך המלחמה בהלבנת הון ומימון טרור בישראל נבחנים תמיד, נשקלים מחדש ומעודכנים בהתאם להתפתחויות; זאת במטרה לספק פתרונות להתמודדות עם העלייה של רמת התחכום בפשיעה בתחום. המהלכים כוללים שינויים חקיקתיים ועדכון תקנות להגברת הדרישות לניהול הסיכונים (לרבות דרישות מיוחדות הנוגעות לשימוש בכרטיסי תשלום לעסקאות לא חוקיות באמצעות האינטרנט).

2.2 מתווכים פיננסיים

הגופים המספקים שירותים במסגרת מערכות התשלומים והסליקה הם: **תאגידים בנקאיים** - בישראל פועלים 23 תאגידים בנקאיים. ישנם ארבעה סוגים של תאגידים בנקאיים: תאגידים בנקאיים, בנקי חוץ, בנקים למשכנתאות וחברות שירותים משותפות⁸. התאגידים הבנקאיים מספקים מיגוון רחב של שירותים בנקאיים, וכן משתתפים במערכות הסליקה השונות. התאגידים הבנקאיים מפקחים על ידי הפיקוח על הבנקים בבנק ישראל.

בנק הדואר הוא חברה בת של דואר ישראל, תאגיד בבעלות ממשלתית מלאה. הבנק מספק שירותים פיננסיים מגוונים ללקוחות עסקיים, לגופי ממשלה ולכלל הציבור, באמצעות סניפיו, הפרוסים ברחבי הארץ. על פי חוק הדואר, התשמ"ו-1986, הבנק לא יכול לנהל פיקדונות ולספק אשראי ללקוחותיו (משום שאינו רשאי לשלם או לגבות ריבית). בנק הדואר נמצא בבעלות ממשלתית, נתון לפיקוח משרד התקשורת ומשתתף במערכות הסליקה השונות.

בנקים ברשות הפלסטינית - במסלוקת הבנקים חברים 15 בנקים הפועלים בתחומי הרשות הפלסטינית. בנקים אלה מספקים שירותי חשבונות צ'קים במטבע ישראלי בתחומי הרשות. הבנקים ברשות הפלסטינית מיוצגים במסלוקת הצ'קים על ידי תאגידים בנקאיים ישראליים.

חברות לכרטיסי תשלום - בישראל שלוש חברות גדולות לכרטיסי תשלום⁹, המנפיקות חמישה מותגים מקומיים ובין-לאומיים¹⁰. החברות מנפיקות כרטיסי תשלום בנקאיים וחוץ-בנקאיים. נוסף על כך הן מציעות ללקוחותיהן פתרונות אשראי מגוונים. בשנים האחרונות החלו להנפיק בישראל כרטיסים של מועדוני לקוחות, המשולבים בכרטיסי תשלום. כמו כן מנפיקות החברות לכרטיסי תשלום כרטיסים מגוריים, המקנים הטבות ייחודיות לקהלים ייעודיים.

⁸ הפיקוח על הבנקים מתייחס גם לקטגוריה חמישית, "מוסדות כספיים", שבה יש מוסד אחד: "חסך" - קופת חיסכון לחינוך.

⁹ לאומי קארד, ישראלכרט וכאל.

¹⁰ ויזה, מסטרקארד, אמריקן אקספרס, דיינרס וישראלכרט (המותג היחיד שהוא מקומי). חלק מהמותגים מופעלים על ידי יותר מחברה אחת, לדוגמה: המותג הבין-לאומי ויזה מופעל על ידי שלוש החברות בישראל.

2.3 תפקידי בנק ישראל

2.3.1 בנק ישראל כבנק מרכזי

חוק בנק ישראל מפרט את תפקידי של הבנק, ובכללם: לנהל את המדיניות המוניטרית במטרה לשמור על יציבות מחירים, התומכת בצמיחה כלכלית. יציבות מחירים מוגדרת באמצעות יעדי אינפלציה גמישים, שהממשלה קובעת במסגרת מדיניות הכלכלית. להחזיק את יתרות מטבע החוץ של המדינה ולנהל אותן - היתרות משמשות בעיקר למכירת מטבע חוץ לממשלה לצורך שירות חובותיה וכן להקטנה ההסתברות למשבר בשוק מטבע החוץ בישראל ושיפור מעמד ישראל בסביבה הפיננסית הבין-לאומית.

לשמש בנקאי של הממשלה ושל התאגידים הבנקאיים - לנהל את חשבונותיה של הממשלה בשקלים ובמטבע חוץ ולספק לה שירותים בנקאיים, כגון ביצוע תקבולים ותשלומים בגין פעילות משרדי הממשלה ויחידות הסמך שלה, חישובי ריבית בגין הפעילות הנושאת ריבית בחשבונותיה והפקת דפי חשבון יומיים ואישורי יתרות. כמו כן משמש בנק ישראל בנקאי של התאגידים הבנקאיים. במסגרת תפקידו זה הוא מנהל עבור התאגידים הבנקאיים פיקדונות מסוגים שונים: פיקדונות מכוח הוראות הנזילות ופיקדונות שבהם הם מפקידים ביוזמתם את עודפי הכספים שברשותם. פיקדונות אלה הם בשקלים ובדולרים. חשבונות העו"ש של הבנקים בבנק ישראל משמשים אותם לצורך ניהול הנזילות התוך-יומית והבין-יומית. נוסף על כך נותן בנק ישראל לבנקים הלוואות במכרזים יומיים, הלוואות בין-יומיות ושירותי סליקה של עסקות שקל-דולר.

להנפיק מטבע¹¹, להסדיר את מערכת המזומנים במשק ולכוונה - להבטיח הספקה סדירה של מזומנים למשק בהתאם לביקוש להם ולהיצעם.

לקיים את הפיקוח וההסדרה של מערכת הבנקאות - לקיים מערכת פיקוח על הבנקים, לנוכח תפקידיה החיוניים של מערכת הבנקאות וההכרה שכשל במערכת זו עלול לפגוע קשות בתפקודו של המשק. עם תפקידי של הפיקוח על הבנקים נמנים פיקוח על יציבות התאגידים הבנקאיים מהיבט ההגנה על כספי המפקידים, שמירה על הניהול התקין של התאגידים הבנקאיים ושמירת ההגינות ביחסים העסקיים שבין הבנקים ללקוחותיהם.

2.3.2 תפקידי בנק ישראל בתחום התשלומים והסליקה

חוק בנק ישראל קובע, כאמור, כי אחד התפקידים של הבנק המרכזי הוא "להסדיר את מערכות התשלומים והסליקה במשק, במטרה להבטיח את יעילותן ויציבותן". לשם כך הבנק פועל לקידום הבטיחות, היעילות והאמינות של מערכות התשלומים והסליקה ונוקט אמצעים להפחתת הסיכונים הכרוכים בסליקה. כמו כן שואף בנק ישראל להניע ולהפיץ את השימוש באמצעי תשלום אלקטרוניים ובמערכות התשלומים, ובכלל זה:

(1) הרחבת השימוש באמצעי תשלום אלקטרוניים בידי כל קבוצות היעד, תוך כדי קביעת קווים מנחים לעידוד השימוש בהם; הפחתת השימוש באמצעי תשלום מבוססי נייר וקידום חלופות אלקטרוניות;

¹¹ שטרי כסף, מעות, מטבעות זיכרון ומטבעות מיוחדים.

ביסוס המסגרת המשפטית התומכת, ובתוך כך קבלת קבצים אלקטרוניים כראיה משפטית; (2) הבטחת מסגרת רגולטורית מקיפה למערכות התשלומים והסליקה, הכוללת חקיקה, קביעת כללים לפעילות במערכות התשלומים ואכיפתם; (3) ייזום רפורמות לצורך התייעלות והתאמה לסטנדרטים בין-לאומיים; (4) הבטחת ההמשכיות העסקית במערכות התשלומים והסליקה.

נוסף על האמור לעיל בנק ישראל מפעיל את מערכת זה"ב ומסלקת הנייר ומשתתף במערכות התשלומים השונות לצורך ביצוע תשלומים, פעילויות הדורשות קישורים אלקטרוניים למוסדות פיננסיים בארץ ובחו"ל. קישוריות זו מבוצעת באמצעות ממשקי תקשורת שונים ויישומים מתאימים, ביניהם שב"א, "כספת" ו-SWIFT.

2.3.2.1 פיקוח על מערכות התשלומים

מוסדות פיננסיים בין-לאומיים בעולם, בתוכם בנק ישראל, מכירים בחשיבותן של מערכות התשלומים והסליקה, בעוצמתן ובגודל הסיכונים הכרוכים בהן, ולכן פועלים להקמת גופי פיקוח על מערכות אלו.

הפיקוח על מערכות תשלומים מנהל בקרה, המתמקדת בזיהוי סיכונים הטמונים בפעילותה של מערכת תשלומים ובנקיטת צעדים לסילוקם או לשליטה בהם.

תפקידו של הפיקוח על מערכות התשלומים הוא לבחון את עמידת מערכות התשלומים בעקרונות הליבה שקבע ה-BIS - ביניהם התייחסות לבסיס משפטי איתן, לשקיפות, לכללים ונהלים ברורים, לסליקה מהירה, לסופיות התשלום ועוד.

חוק מערכות התשלומים מעגן את סמכות בנק ישראל לפקח על מערכות התשלומים. הוראות החוק קובעות, בין היתר, את התנאים והשיקולים להכרזה על מערכת כמערכת מבוקרת, שתהיה נתונה לסמכות הפיקוח, את החובות החלות על מפעיל מערכת ואת הכללים הנתונים בידי בנק ישראל ליישום סמכותו זו. על פי החוק, בנק ישראל רשאי לדרוש ממערכות התשלומים מידע ולהורות על ביצוע שינוי באופן פעילותן. עד כה הכריז הנגיד על שתי מערכות תשלומים כמערכות תשלומים הכפופות לסמכות הבקרה של בנק ישראל - מערכת זה"ב ומערכת ה-CLS.

מערך הפיקוח על מערכות התשלומים והסליקה יפעל בשיתוף פעולה עם רשויות פיקוח אחרות ועם גופים שונים, בתוך בנק ישראל ומחוצה לו, שיש להם נגיעה לפעילותן של מערכות התשלומים המבוקרות - ביניהם הפיקוח על הבנקים והביקורת הפנימית בבנק ישראל; הרשות לניירות ערך, בכל הנוגע לפיקוח על מסלקות הבורסה; הרשות לאבטחת מידע; הממונה על הביטוח ועל שוק ההון במשרד האוצר והרשות למניעת הלבנת הון ומימון טרור.

2.4 גופים ציבוריים ופרטיים בתחום

המועצה הלאומית למערכות תשלומים וסליקה הוקמה במהלך שנת 2009 לשם קידום וסיוע בהבטחת היעילות והיציבות של מערכות התשלומים בישראל. חברי המועצה הם נציגים של גופים שונים הפועלים במערכות התשלומים בישראל, ביניהם נציגי בנק ישראל, התאגידים הבנקאיים ומערכות התשלומים. נוסף על אלה חברים במועצה שלושה נציגים של גופים רלבנטיים.

הרשות לניירות ערך הוקמה על פי חוק ניירות ערך, התשכ"ח-1968, ותפקידה הוא שמירת ענייניו של ציבור המשקיעים בניירות ערך. הרשות מטפלת, בין היתר, בתחומים הבאים: פרסום תשקיפי תאגידים

וקרנות נאמנות; בדיקה של דוחות המוגשים על ידי גופים מדווחים; הסדרת הפעילות של ענף קרנות הנאמנות ופיקוח עליו; רישוי מנהלי תיקים, יועצי השקעות ומשווקי השקעות, הסדרת פעילותם ופיקוח עליהם; מאז חקיקת חוק מערכות התשלומים הרשות מפקחת גם על מסלקות הבורסה. בנק ישראל והרשות לניירות ערך פועלים בשיתוף פעולה בכל הקשור בפיקוח על מסלקות הבורסה, וזאת על פי מזכר ההבנות שנחתם בין הגופים בשנת 2009.

איגוד הבנקים נוסד בשנת 1959 כארגון גג לכל התאגידי הבנקאיים בישראל. הוא הוקם על ידי המגזר הבנקאי במטרה לקיים דיאלוג אפקטיבי בנושאים כלל-מערכתיים עם זרועות השלטון ועם הסביבה הציבורית והפרטית. מטרתו המרכזית של איגוד הבנקים היא לסייע בקידום ענייניו של המגזר הבנקאי. פעילותו מתמקדת בתחומי ההסדרה והכלכלה ובייצוג הבנקים מול מוסדות השלטון, בתחום ההסברה וכן במחקר בתחום הבנקאות. כן מייצג האיגוד את המגזר הבנקאי בלשכת התיאום של הארגונים הכלכליים ובפורומים בין-לאומיים מקבילים. האיגוד מונה 18 חברים ביניהם בנקים מסחריים, בנקים זרים ובנקים למשכנתאות.

מסלקת הבנקים כוללת את מסלקת הנייר (הצ'קים) ואת מס"ב. המסלקה מנוהלת על ידי ועד המסלקה, המונה חברים מבנק ישראל ומהמערכת הבנקאית. תפקידו העיקרי של ועד המסלקה הוא להסדיר את העברת הממסרים והסליקות בין הבנקים. לשם מילוי תפקידו זה כתב ועד המסלקה את "כללי המסלקה". **מסלקת הנייר (הצ'קים)** מנוהלת על ידי בנק ישראל. מס"ב (מרכז סליקה בנקאי בע"מ) היא חברת שירותים משותפת הנמצאת בבעלותם של חמשת הבנקים הגדולים בישראל. החברה פועלת משנת 1984 ומספקת שירותים לכל התאגידי הבנקאיים וכן ללקוחות עסקיים. עם השירותים שהחברה מספקת נמנים ביצוע תשלומים בהוראות קבע (חיובים ישירים) והעברת תשלומי משכורות (זיכויים ישירים).

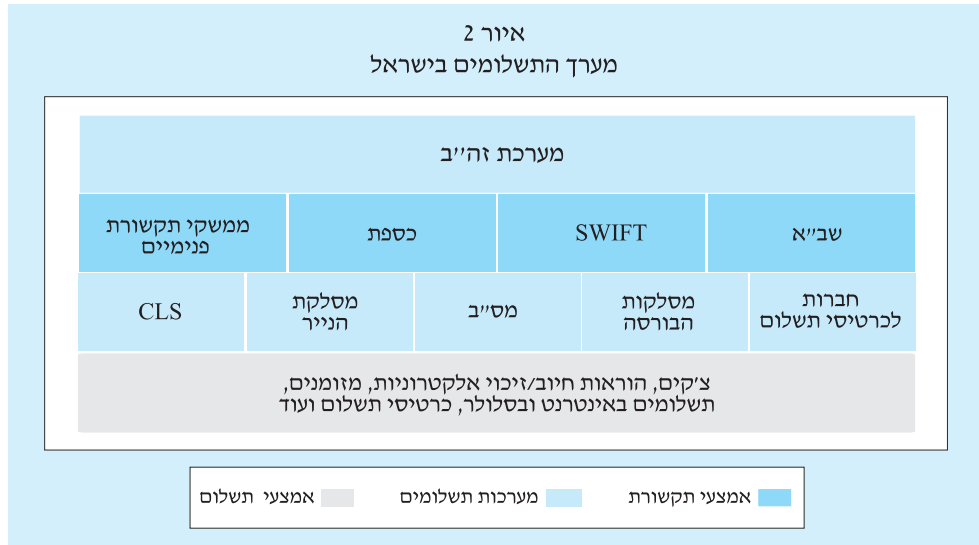
הבורסה לניירות ערך היא חברה פרטית שהוקמה על ידי בנקים וברוקרים בשנת 1953. הבורסה מפעילה מערכות מסחר ממוחשבות בכל ניירות הערך הנסחרים: מניות, בני המרה, אג"ח, מק"ם, תעודות סל, תעודות בחסר ואופציות. הבורסה לניירות ערך מפעילה שתי מסלקות - מסלקת ניירות הערך, המבצעת את סליקת המסחר בניירות ערך, ומסלקת המעו"ף, המבצעת את הסליקה של שוק הנגזרים.

שב"א (שירותי בנק אוטומטיים) היא חברה בע"מ שהוקמה בשנת 1978 על ידי חמשת הבנקים הגדולים בישראל במטרה לספק שירותים למוסדות פיננסיים שונים כגון בנקים, מוסדות כספיים, חברות אשראי וקופות גמל. החברה היא תאגיד בנקאי, ונחשבת ל"חברת שירותים משותפת", כהגדרתה בסעיף 23 לחוק הבנקאות (רישוי), התשמ"א-1981. חברת שב"א ממקדת את פעילותה בארבעה תחומים עיקריים: ניהול רשת התקשורת של מסופי כרטיסי התשלום; ניהול רשת כספומטים שאינם מוצבים בסניפי בנקים; ניהול רשת התקשורת של הכספומטים המוצבים בבנקים ומתן שירותי תקשורת נוספים.

פרק 3 - מערכות התשלומים והסליקה

3.1 סקירה על מערך התשלומים

התשתית הפיננסית בישראל כוללת מערכות תשלומים וסליקה בין-בנקאיות, המשמשות להעברה ולסליקה של תשלומים, אמצעים לביצוע תשלומים, משתתפים ומערכות תקשורת, כפי שמוצג באיור 2 להלן:

מערכות התשלומים החשובות בישראל כוללות את מערכת זה"ב, המיועדת להעברת סכומים גבוהים בזמן אמת ובאופן סופי ומשמשת כסולק הסופי של כל מערכות התשלומים במשק; מסלקת הנייר (הצ'קים), המיועדת להעברת ממסרים מבוססי נייר; מס"ב, שבה נסלקות הוראות תשלום אלקטרוניות; מסלקות הבורסה לניירות ערך (מסלקת ניירות הערך ומסלקת המעו"ף) והחברות לכרטיסי תשלום. מערכת ה-CLS, הפועלת מחוץ לישראל, היא חלק בלתי נפרד ממערכות התשלומים והסליקה בישראל מאז צורך השקל לסליקה ב-CLS, במאי 2008. המערכת סולקת את המטבע הישראלי כנגד המטבעות הזרים הנסלקים ב-CLS.

המשתתפים, ובכלל זה הציבור, הממשלה וגופים פיננסיים, עושים שימוש באמצעי תשלום שונים - מזומן, תשלומים אלקטרוניים (זיכויים/חיובים), צ'קים ושוברים מבוססי נייר, כרטיסי תשלום, תשלומים באינטרנט, העברות לחו"ל והמרות מט"ח-ש"ח. המשתתפים במערכות התשלומים השונות הם התאגידים הבנקאיים, בנק הדואר, בנק ישראל, גופים פיננסיים, הממשלה וכן הציבור הרחב¹².

¹² העברת תשלומים בין חשבונות באותו בנק אינה מצריכה שימוש במערכות התשלומים הבין-בנקאיות.

3.2 מערכת זה"ב

מערכת זה"ב, שהחלה לפעול ביולי 2007, היא מערכת מתקדמת לסליקה יעילה ואמינה של התשלומים השקליים במשק, בזמן אמת ובאופן סופי. המערכת מבטיחה למשתמשים בה ביצוע מהיר ובטוח של תשלומים. פעולת הסליקה במערכת זו מתבצעת בתוך דקות ספורות, היא אינה ניתנת לביטול, ומקבל התשלום יכול לעשות בכספי ההעברה שימוש מיידי, בלי להיחשף לסיכונים. מערכת זה"ב משמשת, כאמור לעיל, סולק סופי של כלל מערכות התשלומים בישראל.

מערכת זה"ב מצמצמת במידה משמעותית את הסיכונים הכרוכים בפעילות של מערכות התשלומים - הן את סיכוני האשראי והנוזילות והן את התלות של כל משתתף ביתר המשתתפים בסליקה - עובדה המפחיתה משמעותית את הסיכון המערכתי של הבנקים המשתתפים בה. מערכת זה"ב מאפשרת לבצע עסקאות בדרך בטוחה וללא סיכוני סליקה גם בתקופה של אי-וודאות פיננסית. כמו כן מאפשרת המערכת לבנק ישראל לבחון בזמן אמת אינדיקטורים פיננסיים המעידים על מצב הנוזילות של הבנקים, ובכך מסייעת בשמירה על היציבות של המשתתפים במערכת ושל המערכת הפיננסית במשק.

עקרונות מערכת זה"ב

מערכת זה"ב היא מערכת סליקה במטבע אחד - השקל החדש. המערכת מאפשרת לבצע עסקאות טובין כנגד תשלום (DVP) ותשלום כנגד תשלום (PVP). הסליקה במערכת זה"ב מתבצעת בזמן אמת במהלך שעות הפעילות של המערכת (בהתאם לשעות יום העסקים הבנקאי): בימי חול המערכת פתוחה בין השעות 7:45 בבוקר ו-18:30 בערב, ובימי שישי וערבי חג - בין השעות 7:45 בבוקר ו-14:00 בצהריים. כל הוראת תשלום המגיעה למערכת נסלקת בנפרד, ללא קיזוז בין תנועות החובה והזכות של הבנק השולח.

הפעילות במערכת זה"ב מתנהלת באמצעות "חשבון סליקה", שמוגדר לכל משתתף בסליקה. חשבון הסליקה כולל חשבון עו"ש וחשבון אשראי תוך-יומי, שאליו בנק ישראל מעביר בעת הצורך אשראי תוך-יומי כנגד ביטחונות. מערכת זה"ב מנהלת את הוראות התשלום המגיעות אליה לפי סדר הגעתן - "נכנס ראשון יוצא ראשון" (FIFO). יחד עם זאת היא מאפשרת למשתתף לקבוע סדר עדיפויות להוראות התשלום השונות שלו, בהתאם לחשיבותן ודחיפותן. אם לבנק השולח אין יתרה מספקת לחיוב חשבונו בבנק ישראל, הוראת התשלום מועברת לתור, עד לאספקת יתרה מתאימה. התנועות הממתינות בתור ממוינות לפי סדר העדיפויות שקבע המשתתף, ובתוך כל עדיפות - לפי FIFO. מערכת זה"ב עומדת בדרישות המחמירות של הרשות הממלכתית לאבטחת מידע בישראל. הודות לשימוש בתקן הבין-לאומי לזיהוי חשבונות בנק - IBAN, הטעויות בעסקאות הנעשות באמצעות המערכת מעטות.

במערכת זה"ב מתבצעות תנועות משני סוגים:

תנועות דו-צדדיות - הוראות לחיוב חשבון המשתתף השולח וזיכוי חשבונו של משתתף אחר המתבצעות בין לקוחות הבנקים, בין הבנקים המשתתפים בסליקה וכן בין המשתתפים בסליקה ובנק ישראל (פעולות מסוג אשראי לבנקים, פיקדונות של הבנקים בבנק ישראל, משיכת מזומנים מבנק ישראל ועוד). הוראות תשלום דו-צדדיות מנוהלות בשיטת FIFO ומתקבלות במערכת ברציפות במהלך כל שעות פעילותה.

תנועות רב-צדדיות - הוראות המתבצעות בין משתתפים רבים בו-זמנית ומורכבות ממספר חיובים ומספר זיכויים. בתנועות רב-צדדיות במערכת נסלקות התוצאות נטו של מערכות התשלומים האחרות (מס"ב, מסלקת הנייר והבורסה), וכן הוראות של בנק ישראל. הוראות מסוג זה, הנשלחות על ידי המסלקות, נסלקות בפרקי זמן מוגדרים מראש במהלך היום ומקבלות עדיפות גבוהה יותר מזו של הוראות תשלום דו-צדדיות.

המשתתפים במערכת זה"ב

המשתתפים במערכת זה"ב הם כל התאגידים הבנקאיים בישראל, בנק הדואר, בנק ה-CLS, המסלקות (מס"ב, מסלקות הבורסה ומסלקת הנייר) ובנק ישראל. המשתתפים המחזיקים חשבון סליקה במערכת ומוגדרים כ"משתתפים בסליקה" הם: התאגידים הבנקאיים, ה-CLS, בנק הדואר ובנק ישראל. משתתפים אלה, כמו גם המסלקות, רשאים לשלוח הוראות תשלום לסליקה במערכת זה"ב. ישנם שני סוגים של "משתתפים בסליקה": משתתף on line - משתתף שיכול לשלוח ולקבל הוראות תשלום ישירות באמצעות מערכת זה"ב; משתתף off line - משתתף שאינו מקושר ישירות למערכת זה"ב ונעזר, לצורך העברה וקבלה של הוראות תשלום, במשתתף on line כמקשר בינו לבין מערכת זה"ב. נכון לסוף שנת 2010 השתתפו במערכת 18 משתתפים מסוג on line ו-4 משתתפים מסוג off line.

ההיבט התפעולי במערכת זה"ב

הסליקה הדו-צדדית במערכת זה"ב מתבצעת לאורך כל יום העבודה, בזמן אמת. עם קבלת ההוראה מהלקוח משגר סניף הבנק של הלקוח הוראת תשלום אל מערכת מרכזית בבנק, ומשם ההוראה מועברת ישירות אל מערכת זה"ב בבנק ישראל. אם לבנק השולח יש יתרה מספיקה בחשבונו בבנק ישראל, פעולת הסליקה מבוצעת מייד: המערכת מחייבת את חשבונו של הבנק השולח ומזכה את חשבונו של הבנק המקבל. פעולות החיוב והזיכוי הן סופיות ובלתי ניתנות לביטול. מערכת זה"ב מנהלת את חשבונות הסליקה של המשתתפים בסליקה. יתרת חשבון הסליקה של משתתף כוללת את יתרת חשבון העו"ש שבו מבוצעת הסליקה של התשלומים ואת יתרת חשבונות האשראי התוך-יומי של המשתתף. נוסף על כך מוגדרים לכל משתתף חשבונות רורבה, המבטיחים שמירת נזילות עבור התנועות הרב-צדדיות של מסלקת הנייר, מס"ב ומסלקות הבורסה. הוראות תשלום הנשלחות על ידי המסלקות נסלקות בפרקי זמן קבועים מראש, המכונים "חלונות סליקה". במהלך יום עסקים רגיל ישנם שישה חלונות סליקה, מתוכם שלושה למסלקות הבורסה¹³, שניים למס"ב ואחד למסלקת הנייר. חשבונות האשראי התוך-יומיים כוללים אשראי תוך-יומי הניתן למשתתף מבנק ישראל כנגד ביטחונות המופקדים בחשבון בנק ישראל בבורסה וכנגד פיקדונות של המשתתף (בש"ח ובדולרים) המוחזקים בבנק ישראל. החל מסוף שנת 2010 בנק ישראל מעניק אשראי למשתתפי מערכת זה"ב גם כנגד ניירות ערך זרים.

ניהול נזילות תוך-יומית במערכת זה"ב

שיטת הסליקה במערכת זה"ב מחייבת את הבנקים לניהול תוך-יומי של הנזילות בחשבונותיהם. נזילות הבנק צריכה להספיק לסליקה מיידית של כל הוראות התשלום המגיעות אל המערכת, לאורך כל שעות

¹³ בימי שישי ובערבי חגים יש לבורסה שני חלונות סליקה.

פעילותה. בנק ישראל מעמיד לרשות הבנקים המשתתפים בסליקה אשראי תוך-יומי, שאותו הם יכולים לנצל על פי צורכיהם לאורך כל שעות הפעילות של המערכת. האשראי התוך-יומי ניתן לבנקים ללא ריבית, כנגד ביטחונות מלאים, למשך יום הפעילות בלבד, ועליהם לפרוע אותו עד לשעת הסגירה של מערכת זה"ב. הביטחונות הנדרשים כנגד האשראי התוך-יומי הם איגרות חוב ממשלתיות, פיקדונות של הבנקים בבנק ישראל - בש"ח ובדולר וכן פקדונות בניירות ערך זרים. הבורסה לניירות ערך פיתחה עבור בנק ישראל מערכת ייחודית לניהול הביטחונות שיילקחו כנגד האשראי התוך-יומי (ICS). משתתפי המערכת יכולים לשנות את היקף האשראי התוך-יומי המוזרם לחשבונם באופן דינמי, במהלך היום, והמערכת מחשבת אוטומטית את היקף האשראי התוך-יומי שהמשתתף זכאי לו בהתאם להיקף הביטחונות שהוא מחזיק.

3.3. מסלוקת הבנקים

מסלוקת הבנקים מורכבת ממסלוקת הנייר, שבה נסלקים ממסרים מבוססי נייר (צ'קים ושוברים ידניים), וממס"ב, שבה נסלקים ממסרים אלקטרוניים. ועד המסלוקה הוא הגוף המנהל את מסלוקת הבנקים. בוועד המסלוקה 14 חברים, שמונו על ידי נגיד בנק ישראל או מי שהוסמך על ידו, מחציתם נציגי בנק ישראל ומחציתם נציגי המערכת הבנקאית. פעילות מסלוקת הבנקים מתנהלת, כאמור, על פי הסכם בין חבריה, המוכר בשם "כללי המסלוקה"¹⁴. כללי המסלוקה מעודכנים מדי פעם בפעם בהתאם להחלטות ועד המסלוקה. ועד המסלוקה מתכנס תקופתית לדיון בצרכים השוטפים של המסלוקה ולעדכון כלליה בהתאם לצרכים. **הסדר כשל בסליקה** הוא הסדר בין המשתתפים במערכת תשלומים לגבי חלוקת הפסדים שעלולים להיגרם בגלל כשל של משתתף במערכת; זאת בהתאם לעקרונות הליבה של הבנק הבין-לאומי לסליקה, שלפיהם סליקה של הוראות תשלום רב-צדדיות צריכה להתבצע בזמן, ולכל המאוחר עד סוף יום הפעילות. בנק ישראל קיבל על עצמו את האחריות לתכנן ולהפעיל הסדרים להבטחת הסליקות הרב-צדדיות של מסלוקת הבנקים. (נקבע הסדר לכל אחת מהמסלוקות - מסלוקת הנייר ומס"ב). ההסדר קובע את חלוקת ההפסדים בין המשתתפים בסליקה, כל אחד על פי השיעור היחסי של פעילותו. ההסדר יופעל על ידי בנק ישראל במקרה שאחד המשתתפים במס"ב או במסלוקת הנייר אינו עומד בהתחייבויותיו. עיקרון זה קריטי למערכת, משום שהוא מפחית את אי-הוודאות הכרוכה בסליקה נטו, מקטין את סיכוני האשראי והנוזילות במערכת ומבטיח את ביצועה של סליקת הוראת התשלום הרב-צדדית עד לסיום יום העסקים.

3.3.1 מס"ב

מס"ב היא מערכת אלקטרונית שבה נסלקות תנועות בין-בנקאיות בשקלים שאינן מבוססות על מסמכי נייר - הרשאות לחיוב חשבון, תשלומי משכורות ומסים - המועברות אליה על ידי הבנקים ועל ידי ארגונים המורשים לשלוח אליה הוראות תשלום ישירות.

¹⁴ "כללי המסלוקה" ידועים גם בשם הקודם - "תקנות המסלוקה".

עקרונות מס"ב

במס"ב מתבצעות הוראות משני סוגים: זיכויים ישירים - תשלומים שמקורם בארגונים (כולל הממשלה), אשר מהותם היא משכורות, תשלומים לספקים, תשלומי מסים ואחרים, וכן תשלומים שמקורם בבנקים, המבטאים פעילות של לקוחות. חיובים ישירים - חיובים שמקורם בארגונים (הוראות קבע לחיוב חשבון).

הוראות החיוב והזיכוי המועברות למס"ב נסלקות בערבו של יום ההעברה לפי ערך אותו היום (T). ההעברות הבין-בנקאיות - שהן התחשבות בין הבנקים בגין ההוראות שהועברו במס"ב - מועברות לסליקה במערכת זה"ב ביום העסקים שלאחר יום ההעברה (T+1). הוראות תשלום מתקבלות במס"ב לאורך כל יום העבודה.

הוראות התשלום הנסלקות במס"ב אינן סופיות, משום שהמוטב רשאי להחזיר את הזיכוי בתוך 3 ימים, והמחויב רשאי להחזיר את החיוב בתוך 5 ימים. הוראות התשלום המוחזרות מקבלות את ערך יום הצגתן.

המשתתפים במס"ב

המשתתפים במס"ב הם כל הארגונים הרשאים לשלוח הוראות תשלום למערכת. במס"ב משתתפים כ- 25 אלף ארגונים¹⁵ - בתוכם תאגידים בנקאיים, בנק הדואר, משרדי הממשלה, מוסדות ציבור וכן ארגוני סליקה אחרים, דוגמת חברות כרטיסי התשלום. כל המשתתפים במס"ב הם משתתפים ישירים, ועל כן, להבדיל ממסלוקת הצ'קים, אין למס"ב מנגנון של ארגונים מייצגים ומיוצגים.

ההיבט התפעולי במס"ב

הוראות התשלום מועברות למס"ב מהמשתתפים במהלך יום העסקים באמצעות קובצי אצווה. במסגרת ועד המסלוקה נקבעו טווחי הזמן שבהם ניתן לשלוח קבצים למס"ב לשם עיבוד באותו יום. עם קבלת הקבצים מתבצע במס"ב תהליך קדם-סליקה - חישוב ההתחייבויות ההדדיות של הבנקים המשתתפים ויצירת קובץ נטו המיועד לסליקה הסופית במערכת זה"ב. במהלך יום העסקים נערכים במס"ב מעת לעת חישובי ביניים, ותוצאותיהם מועברות לבנקים - עוד לפני שליחת סכום הנטו הסופי למערכת זה"ב. דבר זה מאפשר לבנקים להכין בעוד מועד את הנוזלות הנדרשת לצורך ביצוע הסליקה במערכת זה"ב.

במערכת זה"ב מוגדרים שני חלונות סליקה עבור מס"ב - חלון ראשון בתחילת יום העסקים (בשעה 10:00) וחלון שני לקראת סוף היום (בשעה 18:00 ביום חול וב-13:30 בימי שישי וערבי חגים).

3.3.2 מסלוקת הנייר (מסלוקת הצ'קים)

מסלוקת הנייר סולקת ממסרים הניתנים על גבי נייר. הממסרים המוצגים על ידי הבנקים במסלוקת הנייר עיקרם צ'קים, אשר מוצגים ומוחזרים כיום רק בשיטה אלקטרונית. נוסף על כך מוצגים במסלוקה ממסרים ידניים (זיכויים וחיובים לא ממוגנטים ושוברי גבייה ממוגנטים), המכונים גם שוברים.

במהלך השנים האחרונות קודמו בישראל מספר הליכים הנוגעים למסלוקת הנייר. בין היתר, נכתבה טיוטת חוק הסליקה האלקטרונית של צ'קים, החלה הדמיית צ'קים (imaging), ננקטו צעדים לקראת

¹⁵ אומדן.

הפחתת מספר הממסרים הידניים וקביעת תקן לצ'ק האחיד. כמו כן קבע בנק ישראל לאחרונה כי בשנים הקרובות יוביל מהלך להפחתת השימוש בצ'קים.

המשתתפים במסלוקת הנייר

מסלוקת הנייר מונה 36 חברים. חברי המסלוקה הם התאגידים הבנקאיים בישראל, בנק הדואר ובנק ישראל. חלקם פועלים ישירות במסלוקה, וחלקם מיוצגים בה על ידי בנקים אחרים. בסליקת הממסרים האלקטרוניים פועלים 8 בנקים במעמד של משתתפים ישירים ו-27 בנקים במעמד של מיוצגים, מהם 15 בנקים בתחום הרשות הפלסטינית. בסליקת הממסרים הידניים משתתפים 13 בנקים באופן ישיר ו-23 כמיוצגים, מהם 15 בנקים בתחום הרשות הפלסטינית. הבנקים הפועלים ברשות הפלסטינית מיוצגים על ידי שלושה מהתאגידים הבנקאיים בישראל¹⁶.

במסגרת מסלוקת הנייר משתתף בנק ישראל בשני תפקידים - כחבר מסלוקה וכמפעיל המסלוקה.

תהליך הסליקה במסלוקת הנייר

בכל יום, עם סגירת היום לעסקים בשעה 18:30, אוספים התאגידים הבנקאיים את כל הממסרים הידניים (מרביתם צ'קים) שהפקידו הלקוחות בסניפים במהלך אותו היום. במקביל מייצרים הבנקים (במהלך היום או בסיומו) קבצים אלקטרוניים המכילים מידע על הממסרים שהופקדו באותו יום. הקבצים נשלחים על ידי כל בנק לחברי המסלוקה האחרים בסוף היום, וכך הבנקים מקבלים זה מזה מידע אלקטרוני על הממסרים שעתידיים להגיע אליהם בערב של אותו היום.

בלילה נפגשים נציגי הבנקים במסלוקת הנייר הממוקמת ליד מרכזי הבנקים בתל אביב, כדי להעביר את הצ'קים והממסרים הידניים מהבנקים הגובים לבנקים המשלמים. הבנק הגובה הוא הבנק שבו מנוהל חשבונו של המוטב. נציגי הבנקים עורכים התאמות בין הקבצים האלקטרוניים שנשלחו, והמסלוקה מחשבת את כל הנתונים לתנועת נטו מרוכזת אחת. תנועת נטו זו נשלחת לסליקה במערכת זה"ב בבוקר המחרת (T+1) בחלון הסליקה של מסלוקת הנייר, אשר נפתח בשעה 09:30.

מהלך זה מאפשר ללקוחות הבנקים ליהנות מרישום הממסרים לפי הערך השוטף של יום ההפקדה (יום הערך T), בעוד שהסליקה הכספית בין הבנקים נרשמת, כאמור, במערכת זה"ב ביום העסקים הבא (יום הערך T+1). בגין הפרש זה של יום עסקים אחד בין יום הערך שמקבל הלקוח ליום הערך שמקבל הבנק עורך בנק ישראל התחשבות ריבית בין הבנקים, בסיומו של כל חודש קלנדרי.

הבנקים רשאים שלא לכבד ממסרים אלקטרוניים וידניים שהוצגו להם, מסיבות שונות - חוסר כיסוי, טעות בפרטים ועוד - ואלה מוחזרים בדרך כלל ביום שלמחרת הפקדתם ובתוך 3 ימים מיום ההפקדה.

3.4 מסלוקות הבורסה לניירות ערך

מסלוקות הבורסה לניירות ערך בתל אביב סולקות את העסקאות בניירות ערך המתבצעות בבורסה ומספקות שירותים נוספים הקשורים בניירות ערך. הסליקה משלימה את פעולת המסחר המתבצעת בבורסה: לאחר רכישת המנייה מטפלות המסלוקות בהעברתה ובהעברת הכסף תמורתה בין חברי הבורסה המייצגים את הקונה ואת המוכר. התשלום מועבר באמצעות מערכת זה"ב.

¹⁶ "בנק הפועלים", "בנק דיסקונט" ו"בנק מרכנתיל-דיסקונט", למעט סניפים הפועלים ברצועת עזה, שייצוגם על ידי "בנק הפועלים" ו"בנק דיסקונט" הופסק בינואר 2009.

לבורסה שתי מסלקות - מסלקת ניירות הערך ומסלקת המעו"ף. מסלקת ניירות הערך סולקת את כל העסקאות בניירות ערך שהתבצעו בבורסה ומחוצה לה. נוסף על כך היא מספקת שירותים הקשורים בקרנות נאמנות ומשמורת ניירות ערך, וכן מבצעת תשלומי דיבידנד, ריביות ועוד. מסלקת המעו"ף סולקת את האופציות והחוזים העתידיים הנסחרים בבורסה. תוצאות הסליקה נטו של מסלקת ניירות הערך ומסלקת המעו"ף נסלקות באמצעות מערכת זה"ב.

המשתתפים במסלקות הבורסה

חברי בורסה הם בנקים ברוקרים שבאמצעותם יכול כל משקיע לסחור בבורסה. המסחר מתבצע בין חברי הבורסה השונים, המעבירים פקודות קנייה ומכירה לבורסה עבור לקוחותיהם. נכון לסוף שנת 2010 הבורסה מנתה 27 חברים - מחציתם בנקים ומחציתם חברים שאינם בנקים. מרבית חברי הבורסה הם גם חברי מסלקת ניירות הערך. במסלקת ניירות הערך 21 חברים, מתוכם 11 בנקים, בנק ישראל ו-9 שאינם בנקים. במסלקת המעו"ף חברים 9 בנקים.

מסלקות הבורסה - עקרונות המערכת

המסחר בבורסה מתקיים בימים ראשון עד חמישי, בין השעות 09:30 ו-16:30. מסלקות הבורסה לניירות ערך מחשבות (כל אחת בנפרד) את סכום הנטו של כל בנק בפעילויות המסחר השונות ומעבירות את תוצאות הנטו למערכת זה"ב, לשם חיוב וזיכוי של חשבונות הבנקים בבנק ישראל. מסלקות הבורסה מעבירות למערכת זה"ב שני סוגים של הוראות תשלום - דו-צדדיות ורב-צדדיות. הוראות דו-צדדיות מבטאות עסקאות מחוץ לבורסה. תנועות אלו יכולות להיסלק במערכת זה"ב לאורך כל יום הפעילות, החל בפתחת היום לעסקים (07:45) ועד לסיום הפעילות של המסלקות במערכת זה"ב - 19:30. כמו כן מעבירות מסלקות הבורסה לזה"ב הוראות רב-צדדיות, המשקפות את חישוב הנטו של הבנקים המשתתפים בסליקה. הוראות אלו נסלקות במערכת זה"ב בשלושה חלונות סליקה במהלך היום: בשעות 09:15, 15:45, 17:45. בימי שישי וערבי חג פועלים שני חלונות סליקה - בשעות 09:15 ו-12:30.

מאז הפעלת מערכת זה"ב יש בסליקת איגרות חוב ממשלתיות ומק"ם הקבלה בין מועד סליקת הנייר למועד הסליקה הכספית (DVP). ברביע האחרון של 2010 עברו מסלקות הבורסה לסליקת איגרות חוב קונצרניות ביום T+1 (בדומה לאיגרות חוב ממשלתיות), ובהתאם לכך מתקיים DVP גם בעסקאות אלו.

3.5 מערכת תוך-יומית לניהול ביטחונות (ICS)

לצורך אספקת קו אשראי תוך-יומי למשתתפים במערכת זה"ב בנק ישראל מחייב קיומם של ביטחונות מלאים. במסגרת זו הוקמה בבורסה מערכת תוך-יומית לניהול הביטחונות (ICS). מערכת ה-ICS מנהלת על ידי בנק ישראל, ותפעולה השוטף הוא בידי הבורסה. משתתף המעוניין לקבל מבנק ישראל אשראי תוך-יומי כנגד ביטחונות בבורסה¹⁷ מפקיד את הביטחונות בחשבון בנק ישראל במערכת ICS, ומשביצע פעולה זו הוא זכאי לקבל בחשבונו במערכת זה"ב את האשראי התוך-יומי. מערכת ה-ICS מתעכנת באופן דינמי, בהתאם ליתרת ניירות הערך המוכרים

¹⁷ אג"ח ממשלתיות בהתאם לרשימה שנקבעה על ידי בנק ישראל ומעודכנת מפעם לפעם.

כביטחונות למתן האשראי התוך-יומי. בהתאם לשיעורי הכיסוח (hair cut), נקבע סכום האשראי התוך-יומי שכל בנק יכול לנצל במערכת זה"ב. הפעולה במערכת ה-ICS מתבצעת מייד, והממשק בין הבנקים, הבורסה ומערכת זה"ב מאפשר למשתתפים לראות בזמן אמת את המידע העדכני על קווי האשראי ואת פרטי הביטחונות. תהליכים אלה עוגנו בהסכם שבין בנק ישראל לבין הבורסה לניירות ערך ומשתתפי מערכת זה"ב.

3.6 חברות לכרטיסי תשלום

החברות לכרטיסי תשלום בישראל מנפיקות ללקוחות כרטיסי תשלום, ובכללם כרטיסי חיוב ואשראי. מחזיק כרטיס התשלום משתמש בכרטיס כאמצעי תשלום בבתי עסק, ואלה מספקים למחזיק הכרטיס טובין או שירותים. נוסף על כך מספקות החברות שירותי סליקה לכרטיסי התשלום. בישראל פועלות בתחום ההנפקה והסליקה של כרטיסי התשלום שלוש חברות גדולות: ישראלכרט, לאומי-קארד וכא"ל. החברות מנפיקות וסולקות כרטיסי תשלום בין-לאומיים על פי רישיונות שניתנו להם על ידי הארגונים הבין-לאומיים הרלוונטיים. הפעילות בתחום כרטיסי התשלום התרחבה בשנים האחרונות בקצב ניכר, בהשפעת מספר גורמים, ביניהם הנפקת כרטיסי תשלום חוץ-בנקאיים (המקושרים בדרך כלל למועדוני לקוחות) וכן הרחבת מיגוון השירותים המסופקים על ידי החברות בתחום האשראי והמימון, באמצעות כלים המאפשרים למחזיק הכרטיס לקבוע את גובה הסכומים והמועדים שבהם יחויב, בהתאם לצרכיו וליכולתו. האצת הפעילות נובעת גם מהגידול המתמשך של שימוש הציבור בכרטיסים. מקורו של גידול זה בזמינות הרבה ובנוחות של השימוש בכרטיסים אלה בבתי עסק. גם האפשרות לרכישה באמצעותם דרך האינטרנט והטלפון תרמה לגידול השימוש בהם.

CLS 3.7

הפעלת מערכת זה"ב פתחה בפני ישראל אפשרויות חדשות במישור הבין-לאומי. החשובה שבהן היא צירוף מטבע השקל למערכת CLS במאי 2008. בנק CLS, שהחל בפעילות מסחרית בספטמבר 2002, פועל כמסלקה בין-לאומית לעסקות המרה בין מטבעות. פעילותו דומה לזו של מערכת מסוג RTGS, אולם במקום פעולת סליקה במטבע יחיד מתבצעות ב-CLS בו-זמנית פעולות הסליקה וההמרה ממטבע למטבע. הפעילות השוטפת של CLS מתבצעת על ידי תאגידים בנקאיים, ביניהם כאלה שביכולתם לשלוח הוראות תשלום בשם לקוחותיהם לסליקה ב-CLS. בנקים אלה מכונים Settlement Members. ה-Settlement Member מספק שירותי סליקה ב-CLS ללקוחותיו - בנקים אחרים, גופים פיננסיים וחברות. בנק שברצונו להיות Settlement Member נדרש להחזיק במניות של CLS, לפעול תחת פיקוח קפדני ולמלא דרישות תפעוליות ופיננסיות מחמירות. מדינה המעוניינת לצרף את המטבע שלה ל-CLS מחויבת למנות שני Settlement Members, וכן שלושה ספקי נזילות שתפקידם לסייע באספקת נזילות במקרי הצורך, כפי שמוסבר להלן. מנגנון אספקת הנזילות של CLS בנוי כך שבמקרים בהם אין ב-CLS נזילות מספקת לסליקת העסקאות במטבע מסוים ה-CLS רשאי לפנות לספק הנזילות ולדרוש ממנו לספק את הנזילות החסרה באותו מטבע בתמורה להעברת מטבעות אחרים לחשבונו. למעשה מדובר בהתחייבות של ספק הנזילות לבצע עסקת SWAP לפרק זמן של לילה אחד.

יודגש כי ההשלכה המיידית של צירוף מטבע השקל למערכת CLS הייתה הגדרתו של בנק ה-CLS כמשתתף במערכת זה"ב; נפתח עבורו חשבון עו"ש במערכת, אשר באמצעותו מועברים תשלומים אל ומאת CLS.

עקרונות ה-CLS

מערכת הסליקה של בנק ה-CLS היא מערכת סליקה מסוג RTGS, המבצעת, נכון לשנת 2010, סליקה בין 17 מטבעות שונים. מטרת הפעילות של המערכת היא ביצוע עסקות המרה באופן בטוח, והיא מצמצמת חלק משמעותי מהסיכונים הכרוכים בעסקאות מסוג זה. במסגרת זו תשלומים נסלקים בבנק ה-CLS על בסיס תשלום כנגד תשלום (PVP).

מערכת ה-CLS פועלת בימים שני עד שישי, בין השעות 07:00 ו-12:00 לפי שעון אירופה (CET). המערכת סגורה בימי חגים נוצריים, על פי לוח חגים שה-CLS מפרסם בכל שנה. מפני אופיה של מערכת ה-CLS, המשלבת כאמור מספר רב של מטבעות שונים, ישנם ימים שבהם אף שהמערכת פעילה, מטבע מסוים אינו פעיל משום שבמדינת המקור שלו אותו היום אינו מוגדר כיום עסקים.

3.8 אמצעי תקשורת

הנתונים במערכות התשלומים מועברים בין המערכות באמצעות ממשקי התקשורת ויישומים ייעודיים המפורטים להלן:

SWIFT

השימוש ב-SWIFT בבנק ישראל החל בשנת 1983 במסגרת מתן שירותים בנקאיים במט"ח לממשלה (ביצוע הוראות תשלום שלה וקבלת תקבולים עבורה) ולבנקים (ביצוע העברות לחו"ל ומחו"ל כנגד חשבונותיהם במט"ח בבנק ישראל) וכן לצורך שליחת הוראות ואישורים לגורמי חוץ לאחר ביצוע עסקה.

מאז הפעלת מערכת זה"ב בשנת 2007 ה-SWIFT משמש פלטפורמה להעברת נתוני הוראות תשלום ומסרים אחרים בין מערכת זה"ב למשתתפיה (תאגידי בנקאיים, בנק הדואר, CLS, הבורסה) ובין התאגידי הבנקאיים לבין מסלקות הבורסה. נוסף על כך נסלקות במערכת זה"ב כל הוראות התשלום השקליות המועברות בין התאגידי הבנקאיים בישראל באמצעות SWIFT. כמו כן נבנו יישומי מערכת זה"ב המאפשרים לבנקים המשתתפים במערכת זו לנהל את חשבונותיהם באופן עצמאי, ביעילות ובזמן אמת.

"כספת"¹⁸

מערכת ה"כספת" של חברת Cyber Ark מאפשרת ניהול של כספות וירטואליות המשמשות להעברת מידע (קובצי נתונים) בין ארגונים באופן מאובטח ומוצפן, באמצעות רשת האינטרנט. כדי לאפשר העברה של נתונים מאובטחים באינטרנט מספקת המערכת מספר שכבות אבטחה והצפנה של נתונים. המידע המועבר ממקור השיגור לארגון היעד נשמר בתוך כספות ממוחשבות, עם הרשאות גישה ובקורות

¹⁸ השם "כספת" הוא כינוי למערכת Inter Business Vault של חברת Cyber Ark.

מתקדמות. כל כספת נגישה אך ורק לקבוצה מוגדרת של משתמשים השותפים בה. משתמש במערכת רואה עם התחברותו רק את הכספות שאליהן הוא מורשה לגשת. בשנת 2003 החל שימוש ב"כספת" לצורך מחשוב העברתן של הוראות תשלום ממשרד החוץ אל מחלקת מט"ח בבנק ישראל. החל מסוף שנת 2004 מרבית העברות הנתונים מהתאגידים הבנקאיים לבנק ישראל וממנו מתנהלות באמצעות ה"כספת", וזאת לצורך העברה של נתונים סטטיסטיים, מסמכים חסויים, דפי חשבון לבנקים ועוד. עם הקמתה של מערכת זה"ב הורחב השימוש ב"כספת" גם להעברת הוראות תשלום אל המערכת ממס"ב וממשרדי הממשלה. גם הקשר עם משתתפי מסלוקת הנייר מבוסס על יישום זה.

שב"א

חברת שב"א פועלת בארבעה תחומים עיקריים: ניהול רשת התקשורת בין חברות כרטיסי התשלום לבין מסופי כרטיסי התשלום המותקנים בבתי העסק (להלן POS) המכבדים כרטיסים המונפקים ע"י חברות בארץ ובחול; ניהול רשת הכספומטים (להלן ATM) שאינם מוצבים בסניפי הבנקים; ניהול רשת התקשורת של ה-ATM המוצבים בבנקים ומתן שירותי תקשורת לחברות לכרטיסי תשלום מול מס"ב ולתאגידים הבנקאיים המשתתפים במכרזים המוניטריים מול בנק ישראל.

פרק 4 - אמצעי תשלום

אמצעי התשלום העיקריים הזמינים לציבור הרחב בישראל הם מזומנים, תשלומים מבוססי נייר (צ'קים ושוברים), תשלומים אלקטרוניים, כרטיסי תשלום, תשלומים באינטרנט ותשלומים באמצעות הטלפון הסלולרי.

מאפיינים של אמצעי תשלום

הבחירה באמצעי התשלום מבטאת הסכמה בין הצדדים בעסקה להשתמש בו. התכונות העיקריות המובאות בחשבון לצורך הבחירה הן: קלות השימוש והנוחות עבור המחויב והמוטב; התנאים והזמן שבהם הכסף יהיה נגיש (המוטב מעוניין לדעת מתי ההון יהיה זמין לשימוש); ביטחון - מתבטא בעיקר ביכולת אימות נתוניו של המחויב או המוטב, בשמירת הסודיות ובאמינות האמצעי; היכולת להוכיח כי התשלום בוצע; העלות - במונחי העמלות הנגבות מהמוטב או מהמחויב ועלויות הנזילות.

סוגים של אמצעי תשלום

4.1 מזומן

שטרות כסף ומטבעות הם אמצעי התשלום הנזיל ביותר. בישראל הביקוש למזומן מאופיין בתנודתיות על פני חודשים ושנים. דפוסי העונתיות של הביקוש לכל אחד מערכי השטרות על פני השנים זהים זה לזה, וכן גם בביקוש למעות. העונתיות על פני חודשי השנה מאופיינת בביקוש גבוה בחג הפסח, בחודשי חופשת הקיץ (יולי ואוגוסט), בתקופת חגי תשרי ובחנוכה. המעות בישראל מונפקות בעריכים 1/2, 1, 2, 5 ו-10 שקלים חדשים, וכן בעריך 10 אגורות. השטרות בישראל מונפקים בעריכים 20, 50, 100 ו-200 שקלים חדשים.

בשנת 2010 נמשכה מגמת הגידול של השימוש באמצעים למשיכת מזומנים. גדל מספר מכשירי הבנק האוטומטיים, וכן התווספו חלופות למשיכת מזומנים הפזורות ברשתות השיווק, באתרים ציבוריים ובתחנות הדלק ברחבי הארץ. מלבד אלה פועלים בבתי עסק שונים מכשירים למשיכת מזומנים שבבעלות חברות פרטיות.

4.2 תשלומים מבוססי נייר

אמצעי התשלום מבוסס הנייר - הצ'ק - מקובל ונפוץ בישראל. הצ'קים הם יותר ממחצית הוראות התשלום הנסלקות במערכות התשלומים הבין-בנקאיות בישראל¹⁹. אמצעי מבוסס נייר יכול להיות צ'ק או שובר. תשלומים אלה, וכן ההחזרות בגינם, נסלקים במסלקת הנייר.

¹⁹ הוראות התשלום הנסלקות בזה"ב (בין-בנקאי), במס"ב (זיכויים) ובמסלקת הנייר.

עסקה בצ'ק בישראל מתבצעת כדלקמן: הלקוח המוטב מציג את הצ'ק לבנק שלו (הבנק הגובה). הבנק הגובה שולח את הצ'ק לבנק של הלקוח המחויב, דרך מסלוקת הנייר. הבנק המשלם בודק את הצ'ק, מאמת את חתימת המחויב ואת היתרה בחשבונו, ובהתאם לכך מכבד או מחזיר את הצ'ק. צ'ק המופקד בבנק מסחרי עד סוף יום העסקים (שעה 18:30) יזוכה בחשבון המפקיד בו ביום (יום T). חשבון המוטב מזוכה בסכום העסקה ביום T על תנאי, למשך שלושה ימים, שבהם הבנק הנמשך רשאי לבטל את הזיכוי.

4.3 תשלומים ישירים אלקטרוניים

תשלומים ישירים אלקטרוניים (להלן: "חיוב ישיר"/"זיכוי ישיר") הם תשלומים המבוצעים באמצעים אוטומטיים, ללא התערבות ידנית בתהליך. בישראל פועלות שתי מערכות המבצעות תשלומים מסוג זה - זה"ב ומס"ב. במערכת זה"ב, שהיא מערכת מסוג RTGS, מבוצעים זיכויים בלבד. (יוזם ההוראה יכול לזכות את הצד השני, ואינו יכול לחייב אותו). לעומת זאת במס"ב מבוצעים הן חיובים והן זיכויים. **זיכויים ישירים** - זיכויים ישירים מתבצעים בישראל, כאמור, באמצעות מערכת זה"ב או מס"ב. הזיכויים יזומים על ידי המחויב: זה מורה לבנק לחייב את חשבונו ולזכות את המוטב. המשלם מעביר את התשלום דרך הבנק שבו מנוהל חשבונו. אם יש בחשבונו יתרה מספקת - הבנק מעביר את הוראת התשלום למסלקה (זה"ב או מס"ב), וזו סולקת את התשלום. אם התשלום נסלק בזה"ב, הזיכוי הוא מיידי, סופי ואינו ניתן להחזרה, ואם הוא נסלק במס"ב, הצד המזוכה יכול להחזיר את התשלום בתוך 3 ימים מיום הביצוע. רוב הזיכויים הישירים (משכורות, תשלומי פנסיה ותשלומים אחרים) יזומים בצורה אלקטרונית, דבר אשר מפחית משמעותית את עלות הטיפול בכל הוראת תשלום הן ללקוח והן לבנק ולמסלקה.

חיובים ישירים - חיובים ישירים מתבצעים בישראל רק באמצעות מס"ב. חיובים הם תשלומים היוזמים על ידי המוטב, דרך הבנק המנהל את חשבונו. הבנק של המוטב הוא שגובה את הכספים מהבנק המנהל את חשבונו של המחויב, בכפיפות לתנאים חוקיים שהמחויב הסכים להם. חיובים ישירים מסתמכים על הבטחה למחויב כי הוא יוכל לבטל חיובים אשר נגבו ממנו בטעות או שלא כחוק בתוך 5 ימים מיום ביצועם. הוראת קבע (תשלומים לספקי שירותים - חשמל, מים, טלפון וכדומה) היא הסוג העיקרי של חיוב ישיר בישראל, המתבצע באופן אוטומטי מידי חודש בחודשו, בערך שוטף. התשלום באמצעות חיובים ישירים גדל בישראל משמעותית בשנים האחרונות, הן במספר החיובים והן בסכומם.

4.4 כרטיסי תשלום

השימוש השכיח ביותר בכרטיסי התשלום בישראל הוא השימוש ב"כרטיס חיוב דחוי", המקושר ישירות לחשבון הבנק של הלקוח ומאפשר למחזיק הכרטיס למשוך מזומנים במכשירי כספומט ו/או לשלם עבור סחורות ושירותים בבתי עסק עד למסגרת האשראי שהוקצתה לו על ידי מנפיק הכרטיס. סכום העסקאות שביצע הלקוח מחושב אחת לחודש ומחויב בחשבון הבנק שלו. "כרטיס חיוב" דומה ל"כרטיס חיוב דחוי", בהבדל אחד: החיוב מחשבון הלקוח מתבצע מיידי עם ביצוע כל עסקה, ולא במרוכז אחת לחודש. "כרטיס אשראי" (אשראי מתגלגל) הוא סוג של כרטיס תשלום שהמחזיק בו יכול לבחור בסוף כל חודש אם לשלם את כל היתרה או לפרוס אותה לתשלומים. במקרה של פריסה לתשלומים הלקוח

משלם ריבית לחברת כרטיסי התשלום. "כרטיס Pre-paid" גם הוא כרטיס תשלום, שאותו הלקוח טוען מראש בסכום המרבי לחיוב, וכל תשלום מופחת מיתרתו של הכרטיס עד לאיפוס היתרה. ישנם כרטיסים המאפשרים טעינה חוזרת וכרטיסים לשימוש חד-פעמי. "כרטיס Pre-paid" כולל סוגים שונים של כרטיסים - כרטיס נטען, כרטיס מתנה, כרטיס תדלוק, כרטיס חיוג ועוד.

4.5 בנקאות באינטרנט

בשנים האחרונות התפתח משמעותית תחום המסחר האלקטרוני. מסחר אלקטרוני מוגדר כביצוע עסקאות מסחריות באופן אלקטרוני, בדרך כלל באמצעות תקשורת מחשבים. התפתחות האינטרנט נתנה דחיפה חזקה לשימוש במסחר האלקטרוני לשם רכישת מוצרים ושירותים, ללא צורך במפגש בין המוכר והקונה. רוב הבנקים בישראל מאפשרים ללקוחותיהם לבצע תשלומים דרך האינטרנט - הן העברות בין חשבונות של לקוחות והן תשלומים למוסדות ממשלתיים וציבוריים. בחלק מהמקרים הגישה לאינטרנט מתאפשרת אף מחוץ לשעות הפעילות של הסניפים - שיפור ניכר בתחום השירות ללקוח.

4.6 ארנק סלולרי

אמצעי תשלום חדש הצובר תאוצה בשנים האחרונות בעולם, הוא הארנק הסלולרי. בעל מכשיר הטלפון הסלולרי מפקיד אחת לתקופה סכום כסף מסוים, שבאמצעותו הוא יכול לבצע רכישות בבתי עסק שונים. התשלום נעשה ישירות מהטלפון הסלולרי באמצעות שליחת מסרון (SMS) או על ידי מדבקה עם קוד מגנטי, שניתן לקראו באמצעות עינית מיוחדת, המותקנת בבית העסק. השימוש באמצעי זה מתחיל להתפתח גם בישראל.

4.7 העברות מט"ח לחו"ל

העברות מט"ח לחו"ל הן תשלומים המתבצעים שלא רק דרך התאגידיים הבנקאיים, אלא גם באמצעות גופים הנכללים בהגדרת "נותני שירותי מטבע", אשר פוזרים ברחבי הארץ. נותן שירותי מטבע מוגדר כמי שמספק שירותי המרת מטבע של מדינה אחת במטבע של מדינה אחרת. הרישום של נותני שירותי מטבע והפיקוח עליהם הם בידי משרד האוצר. התשלומים בין הלקוחות מתבצעים דרך נותן שירותי מטבע בהתאם להוראת חוק איסור הלבנת הון. תשלומים אלה מבוצעים במערכות תשלומים/תשתיות תקשורת שונות - Western, GMT, SWIFT, Money Gram, Union וכדומה. בחלק מהמקרים התשלום מבוצע ישירות מול נותן שירותי מטבע אחר בחו"ל, שיש לו הסכם עם נותן שירותי המטבע בארץ. העברות כספיות אלו מאפשרות להפקיד סכום כסף במזומן בנקודה אחת בישראל ולמשוך את הסכום במזומן בנקודת היעד בחו"ל. השירות זמין לעוברי אורח ואינו מחייב פתיחת חשבון לצורך העברות הכספיים. העסקה מתבצעת במהירות יחסית, ושעות השירות רבות מאלו של סניפי הבנקים. במערכות אלו משתמשים בין היתר, עובדים זרים, לצורך העברות כספים בערכים נמוכים למשפחותיהם במדינות המוצא (Remittances). זאת מפני מחירה הגבוה של העברת כספים בין-בנקאית, בשערי מטבע שונים ובין מדינות שונות, ומפני שלרבים מהעובדים הזרים אין חשבונות בנק במדינת מוצאם או בישראל.

4.8 המרות מט"ח-ש"ח

מדובר בפעולת החלפה של מט"ח במטבע מקומי ולהפך. המרות המטבע ברחבי העולם הן הקובעות את שערי החליפין של המטבעות השונים שבנק ישראל מפרסם בכל יום עסקים. שערי החליפין שמפרסם בנק ישראל הם אינדיקטור לפעילות העסקית שהתבצעה ביום העסקים. לפרסום זה אין מעמד מחייב על פי דין, ולפיכך רשאים הצדדים המבצעים המרות מט"ח-ש"ח לקבוע לעסקה כל שער המוסכם ביניהם. בישראל ניתן לבצע המרות מט"ח-ש"ח בתאגידים הבנקאיים, בבנק הדואר ואצל נותני שירותי מטבע שקיבלו הרשאה לכך.

פרק 5 - לוחות נתונים סטטיסטיים (לוחות ה-BIS)

5.1 מידע כללי, שטרות ומעות, מוסדות ופיקדונות

לוח 1	מידע בסיסי על המשק הישראלי
לוח 2	אמצעי התשלום בשימוש גופים שאינם בנקים
לוח 3	אמצעי התשלום בשימוש הבנקים
לוח 4	שטרות ומעות
לוח 5	מוסדות המציעים שירותי תשלום לגופים שאינם בנקים
לוח 6	מספר כרטיסי התשלום והמסופים
לוח 7	אינדיקטורים לשימוש במערכות תשלומים על ידי גופים שאינם בנקים: מספר התנועות
לוח 8	אינדיקטורים לשימוש במערכות תשלומים על ידי גופים שאינם בנקים: ערך התנועות

5.2 מערכות בין-בנקאיות לסליקת כספים ולהעברת כספים (זה"ב, מס"ב, צ'קים, SWIFT)

לוח 9	השתתפות במערכות בין-בנקאיות להעברת תשלומים
לוח 10	מספר התנועות במערכות תשלומים נבחרות
לוח 11	ערך התנועות במערכות תשלומים נבחרות
לוח 12	משתתפים ישראלים ב-SWIFT
לוח 13	העברת מסרי SWIFT מאת ואל משתתפים מקומיים

5.3 הבורסה לניירות ערך ומסלקותיה

לוח 14	מספר המשתתפים בבורסה לניירות ערך
לוח 15	מספר ניירות הערך הרשומים בבורסה
לוח 16	שווי ההון של כלל השוק
לוח 17	מספר חברי מסלקות הבורסה
לוח 18	מספר הפעולות שנסלקו במסלקת הבורסה
לוח 19	ערך הפעולות שנסלקו במסלקת הבורסה

לוח 1
מידע בסיסי על המשק הישראלי
(מחירים שוטפים, לסוף שנה)

השינוי השנתי (אחוזים)	2010	2009	2008	2007	2006	2005	
2.17	7,625	7,463	7,309	7,180	7,054	6,930	האוכלוסייה הממוצעת (אלפים) ¹
5.99	814	768	726	690	651	603	התוצר המקומי הגולמי (מיליארדי ש"ח)
3.74	106,754	102,908	99,330	96,100	92,288	87,013	התוצר המקומי הגולמי לנפש
-31.97	2.66	3.91	3.8	3.39	-0.09	2.38	שיעור האינפלציה השנתי (אחוזים) ²
-31.25	0.22	0.32	0.31	0.28	-0.01	0.2	שיעור האינפלציה הממוצע לחודש (אחוזים)
-5.99	3.549	3.775	3.802	3.846	4.225	4.603	שער החליפין של השקל מול הדולר
-4.87	3.732	3.923	3.586	4.110	4.453	4.486	שער החליפין של השקל מול הדולר, ממוצע שנתי

¹ מחושב כממוצע בין דצמבר של השנה הנוכחית לדצמבר אשתקד.

² מדד דצמבר לשנה הנוכחית לעומת מדד דצמבר לשנה הקודמת.

המקור: הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה ובנק ישראל.

לוח 2
אמצעי התשלום שבשימוש גופים שאינם בנקים
(מיליוני ש"ח, ממוצע לדצמבר)

השינוי השנתי (אחוזים)	2010	2009	2008	2007	2006	2005	
3.08	75,889	73,621	41,916	36,602	30,737	27,374	ערך פיקדונות העו"ש של הציבור בבנקים
4.55	114,467	109,481	71,895	61,221	52,138	48,161	היצע הכסף (M1) ¹

¹ מזומנים בידי הציבור ופיקדונות עו"ש.

המקור: בנק ישראל.

לוח 3

אמצעי התשלום בשימוש הבנקים
(מיליוני ש"ח, ממוצע יומי לדצמבר)

השינוי השנתי (אחוזים)	2010	2009	2008	
-6.99	92,950	99,939	27,172	פיקדונות הבנקים בבנק ישראל ¹ מתוכם:
1.09	21,702	21,468	18,063	חובת הנזילות ²
-9.20	71,248	78,471	9,109	עתודות חופשיות אשראי הניתן על ידי בנק ישראל:
-7.16	86,385	93,049	29,986	היקף קווי האשראי התוך-יומי ³
	na	na	na	קווי האשראי שנוצלו
	0	16	0	אשראי בין-יומי ⁴
	0	0	0	אשראי ארוך טווח ⁵

¹ פיקדונות עו"ש ופיקדונות לזמן קצר, במטבע מקומי ובמטבע זר.

² חובת הנזילות מחושבת לפי ממוצע חודש הנזילות האחרון של השנה (המתחיל ביום חמישי האחרון של נובמבר ומסתיים ביום רביעי האחרון של דצמבר).

³ יתרות תחילת יום. מערכת הבטחונות היא דינמית ומאפשרת התאמה מיידיית של היקף הביטחונות לצורכי הבנקים.

⁴ אשראי הניתן על ידי בנק ישראל ליום עסקים אחד.

⁵ אשראי הניתן על ידי בנק ישראל ליותר מיום עסקים אחד.

המקור: בנק ישראל.

לוח 4
שטרות ומעות
(מיליוני ש"ח, לסוף שנה)

השינוי השנתי (אחוזים)	2010	2009	2008	
8.05	44,828	41,489	34,361	סך כל השטרות והמעות במחזור ^{1,2}
8.11	43,367	40,114	33,073	סך כל השטרות במחזור מתוכם:
19.96	25,773	21,485	16,132	200 ש"ח
-6.09	14,486	15,425	13,998	100 ש"ח
-5.44	2,397	2,535	2,298	50 ש"ח
11.30	709	637	612	20 ש"ח
-93.75	2	32	33	אחר ³
6.25	1,461	1,375	1,288	סך כל המעות במחזור מתוכן:
7.82	524	486	452	10 ש"ח
7.14	300	280	265	5 ש"ח
15.71	81	70	45	2 ש"ח
4.26	392	376	369	1 ש"ח
6.56	65	61	59	1/2 ש"ח
7.61	99	92	88	10 אגורות
-100.00	0	10	10	5 אגורות ⁴
10.69	6,231	5,629	4,382	המזומן שבידי הבנקים ⁵
7.63	38,597	35,860	29,979	המזומן שבידי הציבור

¹ ערך השטרות והמעות במחזור כולל את המזומן שבידי הציבור ובכספות הבנקים, להוציא מטבעות זיכרון ומטבעות אספנות.
² הנתונים לשנת 2010 אינם כוללים שטרות מסדרה א' שהוצאה מהמחזור בסוף השנה. ערך שטרות אלה לסוף שנת 2010: 220 מיליוני ש"ח.

³ שיטרי כסף ישנים הניתנים להמרה בבנק ישראל.

⁴ המעות של 5 אגורות הוצאו מהמחזור בסוף שנת 2010. ערכן: 10 מיליוני ש"ח.

⁵ שטרות ומעות הנמצאים בכספות הבנקים המסחריים. לא כולל כסף שנמצא בידי הציבור.

המקור: בנק ישראל.

לוח 5

מוסדות המציעים שירותי תשלום לגופים שאינם בנקים
(לסוף שנה)

2010	2009	2008	
			בנק ישראל¹
3	3	3	מספר הסניפים או המשרדים
449	431	427	מספר החשבונות (בנקים ומוסדות שאינם בנקים)
60	60	60	מספר החשבונות, בנקים
389	371	367	מספר החשבונות, מוסדות שאינם בנקים
112,488	117,738	45,315	ערך החשבונות, כל המוסדות (מיליוני ש"ח)
			התאגידים הבנקאיים
23	23	24	מספר המוסדות
1,373	1,137	1,105	מספר הסניפים והמשרדים
			התאגידים הבנקאיים בחלוקה לקטגוריות:
			תאגידים בנקאיים רגילים
15	15	15	מספר המוסדות
1,346	1,112	1,071	מספר הסניפים או המשרדים
			בנקים למשכנתאות
2	2	3	מספר המוסדות
17	15	25	מספר הסניפים או המשרדים
			חברות לשירותים משותפים²
2	2	2	מספר המוסדות
2	2	2	מספר הסניפים או המשרדים
			סניפים של בנקים זרים³
4	4	4	מספר המוסדות
8	8	7	מספר הסניפים או המשרדים
			מוסדות אחרים⁴
4	4	4	מספר המוסדות מתוכם:
			בנק הדואר
1	1	1	מספר המוסדות
737	723	717	מספר הסניפים או המשרדים
			חברות לכרטיסי אשראי⁵
3	3	3	מספר המוסדות
			סך כל המוסדות המציעים שירותי תשלומים לגופים שאינם בנקים
28	28	29	מספר המוסדות

¹ חשבונות שבהם ניתן לבצע תשלומים במטבע מקומי.

² מס"ב ושב"א.

³ בנקים זרים המוכרים על פי חוק כתאגידים בנקאיים בישראל.

⁴ בנק הדואר וחברות לכרטיסי אשראי.

⁵ ישראלכרט, לאומי-קארד וכא"ל.

המקור: בנק ישראל.

לוח 6
מספר כרטיסי התשלום והמסופים
(לסוף שנה)

השינוי השנתי (אחוזים)	2010	2009	2008	
				כרטיסים שהונפקו בישראל^{1,2}
8.44	6,451,991	5,949,619	na	כרטיסים המאפשרים משיכת מזומנים
8.09	2,269,106	2,099,250	na	כרטיסי חיוב ³
5.94	4,259,923	4,021,238	na	כרטיסי חיוב דחוי ⁴
5.42	4,856,696	4,607,068	na	כרטיסי אשראי
12.01	623,526	556,676	na	כרטיסי כסף אלקטרוני ⁵
4.75	397,880	379,854	na	מתוכם: כרטיסים שנטענו פעם אחת לפחות
5.99	5,674,448	5,353,919	5,013,650	סך הכרטיסים הפעילים ⁶
				מסופים הממוקמים בישראל
7.99	5,944	5,504	4,637	כספומטים
13.13	3,662	3,237	2,453	מתוכם: כספומטים המאפשרים משיכת מזומן
3.30	108,576	105,112	99,793	נקודות מכירה המכבדות כרטיסי תשלום ⁷

¹ כל כרטיס יכול לשמש למספר פונקציות (למשל גם לחיוב דחוי וגם למשיכת מזומנים).

² כרטיסים שבתוקף בסוף השנה (פעילים ולא פעילים).

³ כרטיסים המאפשרים חיוב מיידי בחשבון הלקוח בעסקאות המתבצעות בישראל.

⁴ כרטיסים המאפשרים חיוב בחשבון הלקוח בסוף התקופה, ואינם מאפשרים חלוקה לתשלומים תמורת ריבית.

⁵ כרטיסי "pre-paid" הניתנים לטעינה חוזרת.

⁶ כרטיסים שהייתה בהם עסקה אחת לפחות במהלך הרביע האחרון של השנה.

⁷ מסופים אלקטרוניים שבהם ניתן לשלם באמצעות כרטיס תשלום.

המקור: חברות לכרטיסי אשראי, שב"א, המפקח על הבנקים ועיבודי בנק ישראל.

לוח 7

אינדיקטורים לשימוש במערכות תשלומים על ידי גופים שאינם בנקים: מספר התנועות (אלפים, מצטבר שנתי)

השינוי השנתי (אחוזים)	2010	2009	2008	
				הפעולות לפי סוג אמצעי התשלום
5.65	103,725	98,175	96,638	זיכויים ישירים מתוכם:
-10.74	241	270	252	זיכויים מבוססי נייר ¹
5.70	103,484	97,905	96,386	זיכויים אלקטרוניים ²
6.58	168,376	157,979	153,144	חיובים ישירים ³
11.09	647,193	582,567	535,634	תשלומים בכרטיסים שהונפקו בארץ ⁴
-0.58	150,865	151,748	159,347	צ'קים ⁵
				הפעולות לפי סוג המסוף
3.18	897,762	870,115	826,668	סך ההעברות במסופים בישראל ⁶ מתוכן:
0.15	125,764	125,573	128,494	משיכות מכספומטים ⁷
na	na	na	na	הפקדות בכספומטים
3.69	771,998	744,542	698,174	העברת תשלומים בנקודות מכירה ⁸

¹ זיכויים ידניים במסלקת הנייר. אומדן המתבסס על יום אחד בחודש.

² זיכויים בין-בנקאיים שנשלקו במס"ב ובזה"ב.

³ חיובים ידניים במסלקת הנייר (אומדן המתבסס על יום אחד בחודש) וחיובים במס"ב.

⁴ התשלום יכול להתבצע בישראל או בחו"ל. כולל ביצוע פעולות לקבלת מידע במסופים, לא כולל משיכות מכספומטים.

⁵ תנועות בין-בנקאיות ותוך-בנקאיות.

⁶ כולל העברות במסופים ידניים.

⁷ מכשירים למשיכת מזומנים שבבעלות הבנקים ובעלות שב"א.

⁸ העברות המתבצעות בנקודות מכירה אלקטרוניות באמצעות כרטיסי תשלום. כולל תנועות חובה ותנועות זכות.

המקור: בנק ישראל ושב"א.

לוח 8

אינדיקטורים לשימוש במערכות תשלומים על ידי גופים שאינם בנקים: ערך התנועות
(מיליוני ש"ח, מצטבר שנתי)

השינוי השנתי (אחוזים)	2010	2009	2008	
				הפעולות לפי סוג אמצעי התשלום
11.24	2,915,942	2,621,267	2,741,691	זיכויים ישירים ¹ מתוכם:
29.53	11,693	9,027	4,999	זיכויים מבוססי נייר ²
11.18	2,904,249	2,612,240	2,736,692	זיכויים אלקטרוניים ³
18.43	355,681	300,322	282,153	חיובים ישירים ⁴
12.47	117,927	104,853	101,132	תשלומים בכרטיסים שהונפקו בארץ ⁵
5.38	905,949	859,666	924,131	צ'קים ⁶
				הפעולות לפי סוג המסוף
5.69	255,486	241,729	229,590	סך ההעברות במסופים בישראל ⁷ מתוכם:
0.39	67,420	67,157	63,297	משיכות מכספומטים ⁸
	na	na	na	הפקדות לכספומטים
7.73	188,066	174,572	166,293	העברת תשלומים בנקודות מכירה ⁹

¹ זיכויים בין-בנקאיים של לקוחות שנשלקו במס"ב, בזה"ב ובמסלקת הנייר.

² זיכויים ידניים בין-בנקאיים במסלקת הנייר.

³ זיכויים בין-בנקאיים של לקוחות במס"ב ובזה"ב.

⁴ חיובים במס"ב וחיובים ידניים במסלקת הנייר.

⁵ התשלום יכול להתבצע בישראל או בחו"ל. לא כולל משיכות מכספומטים.

⁶ תנועות בין-בנקאיות ותוך-בנקאיות.

⁷ כולל העברות במכשירים ידניים.

⁸ מכשירים למשיכת מזומנים שבבעלות הבנקים ובעלות שב"א.

⁹ העברות המתבצעות בנקודות מכירה אלקטרוניות באמצעות כרטיסי תשלום. כולל תנועות חובה ותנועות זכות.

המקור: בנק ישראל ושב"א.

לוח 9
 השתתפות במערכות בין-בנקאיות להעברת תשלומים
 (לסוף שנה)

2010	2009	2008	
			זה"ב - מערכת התשלומים לסכומים גבוהים
22	22	22	מספר המשתתפים
18	18	18	משתתפים ישירים ¹
15	15	15	תאגידים בנקאיים
1	1	1	בנק ישראל
1	1	1	בנק הדואר
1	1	1	בנק CLS ²
4	4	4	משתתפים לא-ישירים ³
			מערכות התשלומים הקמעוניות
			מס"ב
25,023	25,023	na	מספר המשתתפים
25,023	25,023	na	משתתפים ישירים ¹
18	18	18	תאגידים בנקאיים
1	1	1	בנק ישראל
1	1	1	בנק דואר
25,000	25,000	na	מוסדות אחרים ⁴
3	3	3	חברות כרטיסי תשלום
0	0	0	משתתפים לא-ישירים
			מסלוקת הנייר
			מספר המשתתפים
36	37	37	מסלוקה הידנית
13	13	13	משתתפים ישירים ¹
23	24	24	משתתפים לא-ישירים ⁵
8	8	8	מתוכם: תאגידים בנקאיים ישראלים
15	16	16	תאגידים בנקאיים פלסטיניים ⁶
35	36	36	מסלוקה אלקטרונית
8	8	8	משתתפים ישירים ¹
27	28	28	משתתפים לא-ישירים ⁵
12	12	12	מתוכם: תאגידים בנקאיים ישראלים
15	16	16	תאגידים בנקאיים פלסטיניים ⁶

¹ משתתף ישיר הוא משתתף היכול לבצע פעולות במערכת ללא מתווך.

² בנק ה-CLS מבצע סליקה בין 17 מטבעות (Continuous Linked Settlement).

³ בנקים המנהלים את הנזילות בעצמם, אולם ממשק התקשורת שלהם לזה"ב הוא דרך בנק אחר.

⁴ אומדן. כולל גופים כגון חברות גדולות, עסקים קטנים ומתנ"סים.

⁵ משתתפים המיוצגים על ידי משתתפים ישירים.

⁶ התאגידים הפלסטיניים מיוצגים על ידי בנקים ישראלים.

המקור: מס"ב ובנק ישראל.

לוח 10
מספר התנועות במערכות תשלומים נבחרות
 (אלפים, מצטבר שנתי)

השינוי השנתי (אחוזים)	2010	2009	2008	
				זה"ב - מערכת התשלומים לסכומים גדולים
32.49	261	197	217	סך כל התנועות ¹
34.22	251	187	211	תנועות מקומיות
0.00	5	5	3	תנועות שנשלחו ל-CL ²
0.00	5	5	3	תנועות שנתקבלו מ-CL ²
2.18	74.88	73.28	75.78	יחס הריכוזיות במונחי מספר התנועות (אחוזים) ³
				מערכות התשלומים הקמעוניות
				מס"ב⁴
6.38	271,512	255,227	249,208	סך כל התנועות
6.00	103,326	97,478	96,316	זיכויים ישירים
6.62	168,186	157,749	152,892	חיובים ישירים
0.12	75.80	75.71	75.00	יחס הריכוזיות במונחי מספר התנועות (אחוזים) ^{3,5}
				מסלוקת הצ'קים⁴
0.26	122,076	121,757	132,224	סך כל התנועות
-10.74	241	270	233	זיכויים ישירים
-17.03	190	229	252	חיובים ישירים
0.32	121,645	121,258	131,739	צ'קים
0.57	78.06	77.62	77.00	יחס הריכוזיות במונחי מספר התנועות (אחוזים) ^{3,6}

¹ הוראות של לקוחות, בנקים, מסלקות ובנק ישראל.

² הנתונים לשנת 2008 מתייחסים לתקופה המתחילה ב-27 במאי - מועד הצירוף של השקל ל-CL.

³ נתח השוק של חמשת המוסדות הפעילים ביותר במסלוקה.

⁴ הנתונים לא מתייחסים להחזרות.

⁵ אומדן.

⁶ הנתון של שנת 2008 הינו אומדן.

המקור: מס"ב ובנק ישראל.

לוח 11
ערך התנועות במערכות תשלומים נבחרות
 (מיליוני ש"ח, מצטבר שנתי)

השינוי השנתי (אחוזים)	2010	2009	2008	
זה"ב - מערכת תשלומים לסכומים גדולים				
21.64	75,784,201	62,303,647	21,874,139	סך כל התנועות ¹
21.69	74,688,533	61,374,025	21,368,871	תנועות מקומיות
17.86	547,834	464,811	252,634	תנועות שנשלחו ל-CLS ²
17.86	547,834	464,811	252,634	תנועות שנתקבלו מ-CLS ²
1.23	77.56	76.62	79.24	יחס הריכוזיות במונחי ערך התנועות (אחוזים) ³
מערכות תשלומים קמעוניות				
מס"ב⁴				
10.04	1,951,934	1,773,858	1,733,581	סך כל התנועות
8.82	1,635,149	1,502,623	1,472,788	זיכויים ישירים
16.79	316,785	271,235	260,793	חיובים ישירים
0.12	79.33	79.24	78.50	יחס הריכוזיות במונחי ערך התנועות (אחוזים) ³
מסלקת הצ'קים⁴				
8.99	834,245	765,427	803,223	סך כל התנועות
29.53	11,693	9,027	4,999	זיכויים ישירים
33.71	38,895	29,088	21,360	חיובים ישירים
7.75	783,657	727,312	776,864	צ'קים
0.39	84.76	84.43	84.38	יחס הריכוזיות במונחי ערך התנועות (אחוזים) ³

¹ הוראות של לקוחות, בנקים, מסלקות ובנק ישראל.

² הנתונים לשנת 2008 מתייחסים לתקופה המתחילה ב-27 במאי - מועד הצירוף של השקל ל-CLS.

³ נתח השוק של חמשת המוסדות הפעילים ביותר בכל מערכת סליקה.

⁴ הנתונים לא מתייחסים להחזרות.

המקור: מס"ב ובנק ישראל.

לוח 12
משתתפים ישראלים ב-SWIFT
 (לסוף שנה)

2010	2009	2008	2007	2006	2005	
9	9	9	9	9	9	חברים ¹
6	5	5	5	3	3	חברי משנה ²
4	4	4	4	3	2	משתתפים ³
19	18	18	18	15	14	סך כל המשתמשים
9,705	9,281	8,830	8,332	8,105	7,888	סך כל המשתמשים ב-SWIFT ⁴
2,344	2,356	2,276	2,276	2,288	2,231	חברים
3,331	3,306	3,305	3,212	3,120	3,077	חברי משנה
4,030	3,619	3,249	2,844	2,697	2,580	משתתפים

¹ ארגונים שהם בעלי מניות ב-SWIFT.

² ארגונים אשר בבעלות החברים ב-SWIFT.

³ ארגונים שהם לא בעלי מניות ב-SWIFT, ופעולותיהם במערכת SWIFT מוגבלות.

⁴ נתונים גלובליים.

המקור: SWIFT.

לוח 13
העברת מסרי SWIFT מאת ואל משתתפים מקומיים¹
 (אלפים, מצטבר שנתי)

2010	2009	2008	2007	2006	2005	
9,160	7,979	7,262	5,949	4,641	4,371	סך המסרים שנשלחו מתוכם:
2,268	2,021	2,054	1,884	1,706	1,649	קטגוריה I ²
553	854	1,124	1,065	794	818	קטגוריה II ³
10,154	9,225	7,793	6,424	4,688	4,063	סך המסרים שהתקבלו מתוכם:
2,229	1,983	1,998	1,780	1,643	1,570	קטגוריה I ²
506	507	601	563	296	286	קטגוריה II ³
628	849	965	821	543	704	תעבורה מקומית בישראל
4,031,935	3,760,314	3,854,576	3,501,163	2,864,537	2,518,285	תעבורה גלובלית

¹ תעבורת המסרים כוללת העברות בש"ח ובמט"ח.

² ממסרים המשמשים את הבנקים להעברת כספים לחשבונו של לקוח.

³ ממסרים המשמשים את הבנקים להעברת כספים לחשבונו של בנק אחר.

המקור: SWIFT.

לוח 14
מספר המשתתפים בבורסה לניירות ערך
(לסוף שנה)

2010	2009	2008	
27	28	28	סך כל המשתתפים
			מתוכם:
22	23	24	משתתפים מקומיים
1	1	1	בנק ישראל
11	11	11	בנקים
10	11	12	אחר
5	5	4	משתתפים זרים
2	2	2	בנקים
3	3	2	אחר

המקור: הבורסה לניירות ערך.

לוח 15
מספר ניירות הערך הרשומים בבורסה
(לסוף שנה)

השינוי השנתי (אחוזים)	2010	2009	2008	
6.26	2,003	1,885	1,880	סך כל ניירות הערך המיועדים למסחר
-4.95	710	747	720	איגרות חוב
25.00	15	12	11	איגרות חוב שהונפקו לשנה או פחות ¹
-5.44	695	735	709	איגרות חוב שהונפקו ליותר משנה ²
-1.31	603	611	632	מניות
30.93	690	527	528	אחר ³

¹ מלווה קצר מועד.

² איגרות חוב ממשלתיות וקונצרניות.

³ תעודות סל וכתבי אופציות.

המקור: הבורסה לניירות ערך.

לוח 16
שווי ההון של כלל השוק
(מיליוני ש"ח, לסוף שנה)

השינוי השנתי (אחוזים)	2010	2009	2008	שווי ההון של כלל השוק ¹
4.73	806,140	769,700	670,200	

¹ הנתון כולל מניות דואליות שהונפקו בישראל ובח"ל.
המקור: הבורסה לניירות ערך.

לוח 17
מספר חברי מסלקות הבורסה
(לסוף שנה)

2010	2009	2008	
			מסלקת ניירות הערך
			סך כל החברים במסלקה
21	22	23	בנק ישראל
1	1	1	תאגידים בנקאיים
11	11	11	אחרים
9	10	11	
			סך כל החברים המקומיים במסלקה
19	20	21	בנק ישראל
1	1	1	תאגידים בנקאיים
9	9	9	אחרים
9	10	11	
			סך כל החברים הזרים במסלקה
2	2	2	תאגידים בנקאיים
2	2	2	אחרים
0	0	0	
			מסלקת המעו"ף
9	10	10	תאגידים בנקאיים מקומיים החברים במסלקה

המקור: הבורסה לניירות ערך.

לוח 18
מספר הפעולות שנסלקו במסלקות הבורסה
 (אלפים, מצטבר שנתי)

השינוי השנתי (אחוזים)	2010	2009	2008	
11.97	106,292	94,925	109,617	סך כל הפעולות שנסלקו
				מסלקת ניירות הערך
15.19	27,506	23,879	17,114	סך כל הפעולות בניירות ערך שנסלקו
-0.10	6,860	6,867	4,577	איגרות חוב
-15.98	368	438	782	מק"ם
0.98	6,492	6,429	3,795	איגרות חוב שהונפקו ליותר משנה ¹
21.36	20,646	17,012	12,537	מניות
-77.78	2	9	na	סך כל פעולות הריפו שנסלקו
-77.78	2	9	na	איגרות חוב
0.00	0	0	na	איגרות חוב שהונפקו לשנה או פחות
-77.78	2	9	na	איגרות חוב שהונפקו ליותר משנה
-77.78	2	9	na	איגרות חוב ממשלתיות
0.00	0	0	na	מניות
				מסלקת המעו"ף
10.91	78,784	71,037	92,503	סך כל פעולות הנגזרים שנסלקו

¹ איגרות חוב ממשלתיות וקונצרניות.
 המקור: הבורסה לניירות ערך.

לוח 19
ערך הפעולות שנסלקו במסלקות הבורסה
 (מיליוני ש"ח, מצטבר שנתי)

השינוי השנתי (אחוזים)	2010	2009	2008	
10.01	1,670,971	1,518,902	1,609,399	ערך הפעולות שנסלקו
				מסלקת ניירות ערך
10.35	1,586,478	1,437,644	1,492,332	ערך עסקות ניירות הערך שנסלקו
3.20	1,088,646	1,054,928	1,044,380	איגרות חוב
94.25	291,143	149,879	181,054	מק"ם
-11.88	797,503	905,049	863,326	איגרות חוב שהונפקו ליותר משנה ¹
30.08	497,832	382,716	447,952	מניות
2496.23	1,376	53	na	ערך פעולות הריפו שנסלקו
0.00	0	0	na	איגרות חוב
0.00	0	0	na	איגרות חוב שהונפקו לשנה או פחות
0.00	0	0	na	איגרות חוב שהונפקו ליותר משנה ¹
2496.23	1,376	53	na	איגרות חוב ממשלתיות
0.00	0	0	na	מניות
				מסלקת המעו"ף
2.35	83,117	81,205	117,067	ערך פעולות הנגזרים שנסלקו

¹ איגרות חוב ממשלתיות וקונצרניות.
 המקור: הבורסה לניירות ערך.

מילון

אמצעי תשלום (M1)	סך המזומנים שבידי הציבור וסכום פיקדונות העובר ושב של הציבור בבנקים. בהגדרה זו לא נכללות היתרות המופקדות בבנק ישראל והיתרות השמורות בכספות הבנקים.
עיבוד באצווה במערכות תשלומים	צבירה של קבוצת הוראות תשלומים ועיבודן יחד בנקודת זמן.
אשראי	זכות לשימוש בסחורות ושירותים, או לרכישתם, עם התחייבות לתשלום במועד מאוחר יותר.
אשראי יומי	אשראי המסופק ליום עסקים אחד. אשראי זה נקרא גם משיכת יתר יומית ואשראי תוך-יומי.
בטוחות/ ביטחונות	רכוש מוחשי המשועבד לבנק ומשמש ביטחון להחזר הלוואה. ביטחונות יכולים להיות בעלי אופי נזיל, כך שניתן לממשם בקלות - כגון ניירות ערך הנסחרים בבורסה לניירות ערך, פיקדונות בבנקים, חשבונות חייבים ורכוש אחר, מסוגים שונים (בטוחות סחירות) - או נכסי דלא נידי (בטוחות לא סחירות). ביטחונות אלו הופכים לרכושו של המלווה במקרה שהלווה אינו עומד בתנאי ההלוואה.
חברות כרטיסי תשלום	בישראל פועלות בתחום ההנפקה והסליקה של כרטיסי התשלום שלוש חברות - ישראלכרט, לאומי-קארד וכא"ל. החברות מנפיקות וסולקות כרטיסי תשלום בין-לאומיים על פי רישיונות שניתנו להם על ידי הארגונים הבין-לאומיים הרלוונטיים.
חיובים על פי הרשאה (הוראת קבע)	שיטה לביצוע תשלומים שלפיה מוטב גובה כספים מהמשלם באמצעות בנק. חשבון הבנק של המשלם מחויב, וחשבונו של המוטב מזוכה מכוח חיוב שמציג המוטב על פי כתב הרשאה שנתן המשלם.
הלבנת הון	פעולות פיננסיות שמטרתן להסתיר את מקור הכסף, בדרך כלל כסף שמקורו לא חוקי או כסף שלא שולם עליו מס. תהליך "איסור הלבנת ההון" מחזיר את הכסף למערכת החוקית.

<p>הלוואה שבנק ישראל מעמיד לבנקים לתקופה של יום (מכרז יומי) או שבוע (מכרז שבועי), בשיטה של מכרז מדורג על הריבית.</p>	<p>הלוואה מוניטארית</p>
<p>הסדרים במערכת תשלומים שמטרתם להבטיח שהיא תעמוד ברמות שירות מוסכמות אפילו במקרה כשל של אחד או יותר מרכיביה או השפעה של אירוע חיצוני חריג. מונח זה כולל הן צעדי מנע והן הסדרים להתמודדות עם אירועים לא צפויים.</p>	<p>המשכיות עסקית במערכת תשלומים</p>
<p>היום שבו חשבון המשתתף במערכות התשלומים והסליקה או חשבון הלקוח מזוכה/מחויב.</p>	<p>יום ערך</p>
<p>מקום מרכזי או מנגנון עיבוד מרכזי שבאמצעותו מוסדות פיננסיים מסכימים להחליף ביניהם הוראות תשלום או התחייבויות פיננסיות אחרות. המוסדות סולקים ביניהם את הפריטים המוחלפים במועד שנקבע, והמסלקה משמשת לניהול הכספי ולניהול הסיכונים עבור מערכת הסליקה.</p>	<p>מסלקה</p>
<p>היכולת של יישות עסקית לקיים התחייבויות שוטפות מתוך סך הנכסים השוטפים שלה (מזומנים, ניירות ערך סחירים ועוד).</p>	<p>נזילות</p>
<p>יכולת הנזילות במהלך יום העסקים.</p>	<p>נזילות תוך-יומית</p>
<p>מערכת התקשורת של הארגון הבין-לאומי (Society for Worldwide Interbank Financial Telecommunication), אשר מאפשרת שיגור וקבלה מאובטחים של מסרים אלקטרוניים ייעודיים בין מוסדות פיננסיים בעולם.</p>	<p>SWIFT</p>
<p>פעולה שמשחררת את ההתחייבויות בין שני צדדים או יותר הנוגעות להעברות כספים, ניירות ערך או נכסים פיננסיים אחרים.</p>	<p>סליקה</p>
<p>סליקת מספר התחייבויות או העברות בין או בתוך קבוצה של צדדים מנוגדים על בסיס נטו.</p>	<p>סליקה נטו</p>